

Filosofická fakulta Masarykovy university v Brně

Historický ústav

Litva ve středověku očima litevské historiografie

(v letech 1316 až 1572)

(Diplomová magisterská práce)

Vypracoval : Jindřich Čeladín, historie – obecná jazykověda.

Vedoucí práce : Doc. PhDr. Pavel Boček, CSc.

Brno 2004

Čestně prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval sám pouze s pomocí uvedené literatury a pramenů. Tato práce obsahuje 170 712 znaků.

I. Úvod

Litevský středověk je už odedávna litevskou historiografií považován za nejskvělejší období celých národních dějin. Toto tvrzení nemusí být přehnané. Malý baltský národ či spíše kmen, žijící dlouho v povodí Němenu, zcela nepovšimnut raně středověkými letopisci, daleko za obzorem křesťanské Evropy, dokázal během pár století vytvořit největší evropskou říši. Na přelomu 14. a 15. století její tehdejší rozloha činila kolem 1.000.000 km², táhla se od Černého moře až k Baltskému moři. Ve své diplomové práci se pokusím popsat nejdůležitější okamžiky litevských středověkých dějin a poté vybrat nejzajímavější pohledy a názory prvorepublikových, marxistických, svazových, současných a částečně i exilových litevských historiků na toto období. Jádro mé práce spočívá především v letech 1316 – 1447, kdy litevský velkokníže spravoval vládu na Litvě přímo z Vilnius. Po roce 1447 se společný panovník Polska a Litvy usazuje v Krakově a přímou správu nad Litvou přebírá panská rada litevského velkoknížectví.

V otázce periodizace není zcela možné určit přesné hranice mezi litevským středověkem, raným novověkem a novějšími dějinami. Zde nám k tomu pomůže několik významných politických dat litevské historie. 1) období v letech 1219, 1236 (sjednocení litevských kmenů) – 1385, 1387 (Krévský akt, litevský křest); 2) 1385, 1387 – 1569, 1572 (Lublinská unie, vymření Gediminovců); 3) 1569, 1572 – 1795 (Poslední rozdělení Polska a Litvy); 4) 1795 – 1918 (začátek nezávislosti); 5) 1918 – současnost. Data této periodizace se dotýkají ideje litevské národní státnosti a řídí se jimi víceméně všichni současní litevští dějepisci. Stačí si jen přečíst názvy posledních dvou významných syntéz o litevské historii – Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos istorija iki 1795 metų* a Gudavičius, E.: *Lietuvos istorija – nuo seniausiu laikų iki 1569 metų*. Neméně zajímavá je i periodizace podle některých marxistických historiků: 1) od prehistorických dob do privilegia Kazimíra IV. litevské šlechtě v roce 1447 přitěžující postavení rolníků; 2) od

roku 1447 – do pozemkové reformy *Ustava na Valoki* Zikmunda Augusta v roce 1557; 3) od roku 1557 – do velkého moru na Litvě v roce 1710; 4) od roku 1710 – po zrušení roboty roku 1861; 5) od roku 1861 – po rok 1919, kdy došlo k velké pozemkové reformě; 6) od roku 1919 – po začátek znárodnování v roce 1940.¹ I zde nám už může napovědět název jednoho díla litevské historie vydané v roce 1957 ve Vilniusu – Žiugžda, J. (red.): *Lietuvos TSR istorija, I tomas - nuo seniausiu laikų iki 1861 metų*.

Litevská historická literatura se sice v počtu produkce nemůže porovnávat s polskou či ruskou historickou literaturou, avšak při zkoumání dějin litevského velkoknížectví je nezastupitelná. Právě jedním z úkolů mé diplomové práce je popsat vývoj názorů litevských historiků na období středověké Litvy. Tento vývoj nebyl zdaleka jednotný. Litva, která dlouhou dobu byla sevřena mezi Ruskem a Polskem, se sice v roce 1918 osamostatnila, zanedlouho však Želigowského vojska obsadila Vilnius s okolím, což se již brzy projevilo v antipatiích proti polskému národu. Tyto antipatie se samozřejmě objevovaly v celé prvorepublikové historické literatuře. Po druhé světové válce spousta litevských historiků emigrovala, a ti, kteří zůstali, se museli podřídit tehdejší marxistické historiografii. Až v 80. letech 20. století nastává v litevské společnosti uvolnění, které vrcholí litevskou samostatností v roce 1991. Právě v tomto období nastává opětný „boom“ historické literatury, především o období litevského velkoknížectví. Litevská historiografie se pomalu začíná přibližovat k evropskému dějepisectví. V následujících odstavcích uvedu výčet nejdůležitějších děl o litevském středověku (po Lublinskou unii) a stručnou charakteristiku litevské historiografie od 19. století do současnosti.

Po rozdělení Polska a Litvy v roce 1795 se ze začátku zkoumala historie na vilenské univerzitě. Jedním z nejznámějších představitelů byl polský historik **Joachim Lelewel**. Odchovancem vilenské univerzity byl i první litevský

---

¹ Více o periodizaci Ivinskis, Zenonas: *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties*. Řím 1978 – Vilnius 1991. s. 25-42.

historik, který psal litevsky **Simonas Daukantas**. Napsal čtyři veliké historické práce, ale jen jedna byla vydána za jeho života – *Būdas senovės lietuvių kalnėnu ir žemaičių*, Petrohrad 1845. Jeho nejznámější dílo, *Istorija žemaitiška*, bylo vydáno až 30 let po jeho smrti. Po dvou protiruských povstáních v letech 1830-1831 a 1863 byla zrušena a zastavena činnost vilenské univerzity. Tehdy se badatelé litevské historie přesunuli do univerzitních center ruské říše, především do Moskvy, Petrohradu a Kyjeva. Odtud a také ze západoevropských univerzit se později rekrutovali i první profesori na nově založené Kaunaské univerzitě.

Po obnovení litevské nezávislosti byla založena v roce 1922 univerzita v Kaunasu. Kaunas se poté stal střediskem výzkumu litevského velkoknížectví. Tam také začaly vycházet i první historické časopisy – *Tauta ir žodis* (1923 – 1931), *Praeitis* (1930 – 1933) či *Senovė* (1935 – 1938). Mezi nejvýznamnější historiky na Kaunaské univerzitě „tzv. první generace“ zabývající se výzkumem litevského velkoknížectví patřili např.: **Totoraitis, Jonas**: *Die Litauer unter dem König Mindowe bis zum Jahre 1263*, Freiburg 1905. **Voldemaras, A.**: *Национальная борьба в Великом Княжестве в XV и XVI вв.*, In: Известия отделения русского языка и словестности Императорской Академии Наук 1909. Petrohrad 1910. **Jaunulaitis, Augustinas**: *Žydai Lietuvoje*, Kaunas 1923 a nedávno vydaná jeho biografie *Lietuvos Didysis Kunigaikštis, Kęstutis*. Vilnius 1998. **Jonynas, Ignas**: *Vytauto šeima*, In: *Praeitis II*, Kaunas 1933; nebo nedokončená studie *Jogaila, didysis Lietuvos kunigaikštis ir Lenkijos karalius*, In: *Židinys* 1935-1936, Kaunas. **Penkauskas, Pranas**: *Vytautas Didysis ir jo Čekijos politika Venceliui mirus*. Kaunas 1930.

Po roce 1930 se začíná na Kaunaské univerzitě objevovat nová mladá generace historiků, první odchovanci místní univerzity. Mnoho z nich se zdokonalovalo na západoevropských a středoevropských univerzitách, včetně Karlovy univerzity v Praze. Jejich první společná práce byla monografie o velkoknížeti Vytautovi - *Vytautas Didysis*, red. P. Šležas, Kaunas 1930. Dále monografie o polském králi a litevském knížeti Vladislavovi Jogailovi –

Jogaila, red. A. Šapoka, Kaunas 1935 a konečně první významná syntéza litevských dějin *Lietuvos istorija*, red. A. Šapoka, Kaunas 1936. Právě toto dílo mělo být a také bylo oficiální příručkou Litevské republiky, kde vládl autoritativní režim Antanase Smetony.

Z těchto mladých historiků zabývajících se středověkou Litvou, byli významní především tito: **Avižonis, Konstantinas**: *Entstehung und Entwicklung des litauischen Adels im 13. und 14. Jh. bis zur litauisch-polnischen Union 1385*, Berlín 1932. **Ivinskis, Zenonas**: *Geschichte des Bauernstandes in Litauen*, Berlín 1933; *Lietuvos prekyba su Prūsais iki XVI a. pradžios*, Kaunas 1934; *Saulės-Šiaulių kautynės 1236 m. ir jų reikšmė*, Kaunas 1936; *Durbės kautynės 1260 m. ir jų politinis vaidmuo*, Kaunas 1938. **Jakštas, Juozas**: *Vokiečių Ordinas ir Lietuva Vytenio ir Gedimino metu*. In: *Senovė 1-2*, Kaunas 1935-1936. Kněz **Matusas, Jonas**: *Lietuvių kultūra senais laikais: iki 16-tojo amžiaus*, Kaunas 1938; *Švitrigaila, Lietuvos didysis kunigaikštis*, Kaunas 1939. **Kučinskas, Antanas**: *Kęstutis*. Marijampolė 1938. **Steponaitis, A.**: *Mindaugas ir Vakariai*, Kaunas 1937. Nakonec také **Paulius Šležas** a **Adolfas Šapoka**, autoři mnoha statí v již dříve zmiňovaných monografiích. Posledně jmenovaný je zajímavý tím, že byl také autorem mnoha článků o česko-litevských vztazích, taktéž v roce 1931 studoval na pražské univerzitě, kde se seznámil s významným ruským mediavistou **Ivanem Lappem**.

Po druhé světové válce většina litevských historiků utekla před sovětskou hrozbou do západní Evropy a na americký kontinent. Většina litevských historiků v USA se soustředila v Chicagu, kde byl založen litevský institut a kde byla vydávána exilová historická literatura. Sešla se zde i starší generace historiků z prvorepublikové Litvy a objevili se tu i noví mladí exiloví historici. Jmenujme některé z nich: **Daugirdaitė-Sruoginė V.**: *Lietuvos istorija*. Chicago 1950. **Puzinas, J.**: *Lietuvių kilmė teorijos nuo XV a. iki romantizmo*, Chicago 1950. **Ivinskis, Z.**: *Šv. Kazimieras 1458-1484*. New York 1955. **Biržiška, V.**: *Senųjų lietuviškų knygu istorija, dıl 1-2*. Chicago 1953-1957; *Lietuvos studentai*

užsienio universitetuose XIV-XVIII a., Chicago 1987. **Budreickis, Algirdas**: *Algirdas – senovės Lietuvos valstybininkas, jo veikla ir laikai*. New York 1981. **Dainauskas, Jonas**: *Lietuvos bei lietuvių krikštas ir 1387-ji metai*. Chicago 1991. **Urbonas, Oskaras**: *1410 m. karas su kryžiuočiais ir Žalgirio mūšis*. Brooklyn 1960.

Druhým význam centrem litevského exilové života se stal italský Řím, kde byla v letech 1956-1957 obnovena Litevská katolická akademie věd. I zde se soustředili významní litevští historikové, např.: **Gidžūnas, Viktoras**: *De Fratibus Minoribus in Lithuania usque ad definitivam introductionem observantiae (1245-1517)*. Řím 1950; *Pranciškonų observantų-bernardinų veikla Lietuvoje XV ir XVI a.*, Řím 1982. **Avižionis, K.**: *Rinktiniai raštai I-III*, Řím 1975-1982. **Ivinskis, Z.**: *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties*. Řím 1978; *Rinktiniai raštai II-IV*, Řím 1986-1989. V Římě byly vydávány i prameny k dějinám litevského velkoknížectví, což je především zásluha dvou litevských historiků **Rabikauskase a Jatulise**: *Fontes Historiae Lithuaniae*, Díl. I-II: *Relationes status Diocesum in Magno Ducatu Lithuaniae*, Řím 1971, 1978; Díl. III-IV: *Codex Mednicensis seu Samogitiae Diocesis*, Řím 1984, 1989.

V Litvě po sovětské okupaci zůstalo jen několik historiků působících ještě v nezávislé republice, ale i ti byli silně omezeni ve výzkumu a museli se přizpůsobit tehdejšímu marxistickému dějepisectví. Také tu pomalu začala vyrůstat i nová generace historiků, kteří mohli studovat historii pouze na univerzitě ve Vilniusu, zatímco Kaunaská univerzita byla zrušena a obnovena až po znovudosažení nezávislosti. Od 60.let 20. století nastává postupný odklon od dogmat marxistické historiografie, což se projevilo i ve větší produkci dějepisné literatury. Konečně v 80. letech v období perestrojky je zrušena cenzura a litevští historikové mohou opět po 40 letech psát svobodně.

Z množství literatury o litevském velkoknížectví vybírám jen ty nejdůležitější: **Pakarklis, P.**: *Lietuvių karas prieš kalavijuočius*, Vilnius 1945; *Ekonominė ir teisinė katalikų bažnyčios padėtis Lietuvoje (XV-XIX a.)*, Vilnius

1956. **Žiugžda, J.:** *Reakcinė katalikų dvasiškija – amžinas lietuvių tautos priešas*, Kaunas 1948; *Lietuvių ir rusų tautų santykiai istorinio vystymosi eigoje*, Kaunas 1964. **Jablonskis, K.**(red.): *Lietuvos valstiečių ir miestelėnų ginčai su dvarų valdytojais*, Vilnius 1959. **Jurginis, J.:** *Baudžiovos įsigalėjimas Lietuvoje*, Vilnius 1962; *Lietuvos valstiečių istorija*, Vilnius 1978; *Lietuvos krikštas*, 1987. **Dundulis, B.:** *Lietuvių kova dėl Žemaitijos ir Užnemunės XV a.*, Vilnius 1960; *Lietuvos kova dėl valstybinio savarankiškumo XV amžiuje*. Vilnius 1968. **Batūra, Romas:** *Lietuvių tauta kovoje prieš aukso ordą*. Vilnius 1975. **Jučas, Mečislovas:** *Žalgirio mūšis*. Vilnius 1959; *Nuo Krėvos sutarties iki Liublino unijos*, Kaunas 1970; *Krikščionybės kelias į Lietuvą*. Vilnius 2000. **Gudavičius, Edvardas:** *Kryžiaus karai Pabaltijyje ir Lietuva XIII. amžiuje*, Vilnius 1989; *Miestų atsiradimas Lietuvoje*, Vilnius 1991. **Nikžentaitis, Alvydas:** *Gediminas*. Vilnius 1989; *Vytauto ir Jogailos įvaizdis Lietuvos ir Lenkijos visuomenėse*. Vilnius 2002. **Kiaupienė, Jūratė:** *1385 m. rugpjūčio 14 d., Krėvos aktas*. Vilnius 2002.²

II. Gediminas

1. Gediminovy styky se západem

Na západní hranici litevského velkoknížectví probíhaly nepřetržité boje mezi Litevci a křižáky. Německý řád každoročně pořádal několik tažení na Litvu, především do Žemaitiska a podél toku Němenu, jež se většinou skončily vyplněním kraje bez toho, aby se uskutečnila větší bitva. Gediminas se také snažil pořádat odvetné výpravy na území řádu, ale ty nebyly tak časté. Litevské velkoknížectví bylo značně vyčerpáno těmito nájezdy, proto na jaře 1323 rozjel Gediminas velkou diplomatickou akci.

Gediminas stejně jako jeho bratr Vytenis byl spojencem rižských měšťanů a rižského arcibiskupa proti livonskému řádu. Právě za pomoci Rižanů

---

² Informace o litevské historiografii jsou povětšinou převzata z těchto dvou publikací: Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos istorija iki 1795 metų*, Vilnius 1995, s. 418-439; Ivinskis, Z.: *Lietuvos*, s. 42-92.

poslal papeži a hanzovním městům několik listů, ve kterých oznámil svůj úmysl pokřtít celou Litvu, dále v nich hlásil, že největší překážka křtu je právě agresivita německého řádu. V listech určených hanzovním městům zval Gediminas na Litvu kolonizátory – rytíře, rolníky, kupce a řemeslníky, slibuje jim stejné podmínky jako na západě. Německý řád se samozřejmě pokusil těmto Gediminovým plánům zabránit, dokonce podplatil žemaitské velmože, aby se bránili křtu, ale přesto papež Jan XXII. vyslal v roce 1324 na Litvu své delegáty. Mezitím si Gediminas vše rozmyslel a delegátům oznámil, že od křtu upouští a pouze vyžadoval mír s řádem. Opravdu na konci roku 1324 potvrdil papež 4-leté příměří mezi Litvou a litevským velkoknížectvím. Litva si mohla na chvíli alespoň oddechnout.

Mezitím našel Gediminas spojence v polském králi Vladislavovi, ale už v roce 1329 řád spolu s českým králem Janem Lucemburským uspořádal velkou výpravu do Žemajtska, která se skončila vypleněním mnoha území a zbořením pěti litevských hradů. V letech 1330-31 ztratila Litva svého spojence v Rize a jejím arcibiskupovi, jež se museli sklonit před silou livonského řádu. Řád i nadále napadal Litvu a stavěl si na jejím území hrady. V roce 1337 dokonce císař Ludvík Bavor daroval Litvu německému řádu. V roce 1338 byla uzavřena na 10 let obchodní smlouva mezi livonským řádem a litevským velkoknížectvím. V roce 1340 útoky křižáků utichly, nejspíše proto, že Gediminas znovu vyjádřil ochotu nechat Litvu pokřtít. V roce 1341 přišla na Litvu z Čech mise františkánských mnichů, kteří snad měli být později zabiti. V tomtéž roce zemřel i Gediminas, jedna z příčin jeho smrti mohla být i pohanská reakce proti jeho snaze o zavedení křesťanství.

Šapoka³ vidí v Gediminovi prvního litevského vládce, který se pokusil porazit své nepřátele diplomacií, a ne mečem. Přes své spojence šířil do západní Evropy zprávy, že řád je pouhý lupič a že jeho násilnická politika brání Litvě

---

³ Sice jmenují Šapoku jako hlavního redaktora, ale autoři oddílu o litevském velkoknížectví byli Jakštas a Ivinskis.

v pokřtění. Gediminas v roce 1323 vyjádřil ochotu nechat se pokřtít, ale když viděl, že mu křest nepřinese žádný užitek, neboť by řád Litvu stejně nepřestal napadat, brzy od svého rozhodnutí upustil. Proti záměru křtu se postavili všichni pohané a ruské kraje litevského státu. Gediminovy listy hanzovním městům ukazují ještě jeden důležitý cíl, pozvednout litevskou kulturu, evropeizovat Litvu.⁴

Jiný pohled má na Gediminovy listy **Žiugžda**. Když se nepodařilo křižákům krvelačnými nájezdy podrobit si Litvu, tak to chtěl papež udělat lstí. Papežští legáti prý předložili Janovi XXII. falešný list, ve kterém Gediminas vyjádřil ochotu pokřtít se. Papež hned poslal ke Gediminovi legáty, jež ho přemlouvali, aby přijal katolictví a poddal se papeži. Gediminas však papežovy legáty odmítl, když jim vyčítal především ukrutnost křižáků vůči pohanům. Válka proti křižákům byla tehdy záležitost celého litevského lidu. Kdo mohl, ten bojoval proti bandám loupících křižáků. Litevci se vždy hrdě bránili proti křižáckým nájezdům, raději souhlasili s dobrovolnou smrtí než by se poddali svým nepřátelům. S takovým sebeobětováním bojoval litevský národ na mnoha místech proti křižáckým útokům.⁵

Zajímavý názor na přijetí křtu s pomocí řížských měšťanů a řížského arcibiskupa má **Ivinskis**. Kdyby Litva přijala křest z rukou řížského arcibiskupa byla by bývala vtáhnuta do německé kulturní sféry, jak později přinesl oficiální křest vliv polské kultury. Pozdější smlouva s livonským řádem měla čistě ekonomický charakter a neměla větší význam pro mír mezi Litvou a Livonskem. Poté, co křižáci zlikvidovali mírové mise řížského arcibiskupa Fridricha, si už nedokázali najít cestu, aby vyřešili otázku litevského křtu. Německý řád si chtěl za každou cenu Litvu podrobit vojensky a ne mírovou cestou.⁶

Gediminas byl první z litevských panovníků, jenž nejlépe pochopil nutnost přijetí křtu. Jen křest mohl odstranit politickou izolaci litevského

---

⁴ Šapoka, A. (red.): *Lietuvos istorija*. Kaunas 1936 – 1989, s. 67, 73.

⁵ Žiugžda, J. (red.): *Lietuvos TSR istorija, I tomas - nuo seniausiu laikų iki 1861 metų*. Vilnius 1957, s. 84-95.

⁶ Ivinskis, Z.: *Lietuvos*, s. 229-238.

velkoknížectví a zastavit proud křižáckých nájezdů. Proč ale Gediminas nakonec křest odmítl? Na to odpověděl **Nikžentaitis**, že přijetí křtu bylo nereálné, protože litevská feudální společnost ještě nebyla dostatečně vyzrálá. Také výběr spojence k uskutečnění křtu, řížského arcibiskupa, se ukázal jako chyba. Proto se v roce 1341 znovu pokusil o pokřtění Litvy, tentokrát se raději obrátil na české království. Jeho pokus se však nesetkal s pochopením a kvůli němu byl nejspíše pravoslavnými Rusy a pohanskými Žemaity otráven.⁷

Kiaupa se více zaobírá ekonomickým potenciálem litevského velkoknížectví. Litevskému státu chyběl kupecký kapitál, řemeslníci a další specialisté, a proto se nemohla litevská společnost dynamicky vyvíjet. Tento nedostatek trochu zmírňovali kupci a řemeslníci přicházející z dobytých ruských zemí, ale to zatím nestačilo. Proto se Gediminas obrátil na hanzovní města s vědomím, že noví kolonisté oživí hospodářský rozvoj země. Bohužel, oba dva řády tomu nebyly nakloněny, a proto příchod nových kolonistů do Litvy byl minimální. Nejvíce se noví kolonisté, kteří pocházeli především z ruských zemí a z přístavních baltských měst, soustředili ve Vilnius, Kernavė, Trakai, Krėvė a v centrech Černé Rusi - Grodnu a Novgorodku.⁸

V litevském pohraničí s řádovým státem se neustále snižoval počet obyvatel, kvůli neustálým křižáckým útokům. Křižáci úspěšně dokázali izolovat Litvu od katolické Evropy. Tomu také napomáhala litevská velkoknížata, když se umíněně držela své pohanské víry. Na druhou stranu snaha litevských knížat o křest, komplikovala křižákům ideologickou záminku k útokům na Litvu.⁹

Jak Gediminovi záleželo na kolonizaci, dokazuje fakt, kterého si všímá **Gudavičius**, že dokonce podporoval stavění katolických kostelů pro kupce z Livonska. Gediminas chtěl kolonizovat litevské kraje německými

---

⁷ Nikžentaitis, A.: *Gediminas*, Vilnius 1989, s. 29, 34-35

⁸ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 91

⁹ Tamtéž, s. 119.

přistěhovalci, stejně jako se to už předtím stalo v Pomoří, na Gotlandu, ve Slezsku, v Čechách a v Prusku.¹⁰

2. Gediminovo spojenectví s Vladislavem Lokýtkem

Počátkem roku 1325 uzavřel polský král Vladislav Lokýtek a litevský velkokníže Gediminas vojenský spolek. Sblížení dosud dvou nepřátelských států bylo podepřeno manželstvím mezi Gediminovou dcerou Aldonou-Annou a Lokýtkovým synem Kazimírem. Jejich sňatek se uskutečnil 16. listopadu 1325 v Krakově. Na počátku roku 1326 se Polsko začalo připravovat na tažení do Braniborska, které bylo spojencem německého řádu. Toto tažení podporoval i papež Jan XXII, který tehdy zbrojil proti císaři Ludvíku Bavorovi, jehož syn Ludvík byl braniborským markrabětem. Spojené polsko-litevské vojsko vtrhlo na území Braniborska, vyplenilo ho a markraběti Ludvíkovi způsobilo obrovské škody. Brzy se rozpadlo i polsko-litevské spojenectví. Poslední společná akce Litevců a Poláků je doložena k roku 1331. Téhož roku se mezi řádem a Polskem strhla obrovská bitva u Plavců, která se skončila vítězstvím Poláků, kteří ho však nedokázali využít. Křehké polsko-litevské spojenectví mohlo trvat ještě do roku 1339, kdy zemřela Kazimírova žena Aldona.

Podle **Šapoky** Gediminas nutně potřeboval spojence proti německému řádu, a proto se obrátil na polského krále. Avšak pro Litevce neměla smlouva prý žádný užitek. Litevci několikrát pomohli Lokýtkovi v boji, zatímco Lokýtek ani jednou nepřišel Gediminovi na pomoc. Přesto však **Šapoka** hodnotí Gediminovy vztahy s Polskem za dobré.¹¹ Marxistický historik **Žiugžda** zdůrazňuje, že litevský národ spolu s polským národem se už na začátku 14. století společně pokusili bránit proti společnému nepříteli, německým křižákům. I on říká, že Litva se z polské strany nedočkala větší pomoci a spojenectví nemělo prakticky žádný význam pro litevské velkoknížectví, ale ukazuje to

---

¹⁰ Gudavičius, E.: *Lietuvos istorija – nuo seniausiu laikų iki 1569 metų*, Vilnius 2001, s. 91-92

¹¹ Šapoka, A.: *Lietuvos*, s. 71, 90.

snahu o sblížení dvou bratrských národů. Také i díky ruské pomoci se dokázali Litevci a Poláci už na začátku 14. století bránit německé agresi.¹² Podle **Ivinskise** byla smlouva mezi Polskem a Litvou prvním mírovým kontaktem, který nakonec vyvrcholil Lublinskou unií.¹³ Z trochu jiného pohledu se na polsko-litevské spojenectví dívají současní litevští historikové. **Nikžentaitis** vidí ve smlouvě s Lokýtkem pokus o překonání politické izolace, ve které se Litva nacházela. Smlouva ukazuje Gediminův politický přehled a snahu zabezpečit budoucnost Litvy.¹⁴ Podobně se na tento problém dívá **Kiaupa** i **Gudavičius**. Gediminova Litva přemohla politickou izolaci a na nějaký čas se stala účastníkem v evropské politice.¹⁵ Litevská diplomacie, ačkoliv krátce, vstoupila do mezinárodní arény a tam „vyhrála“ první dlouholetý střet na západní hranici.¹⁶

3. Gediminova východní politika

Gediminas začal velmi aktivně provádět svoji východní politiku. V letech 1316-1317 byla založena litevská metropole pro pravoslavné v litevském velkoknížectví, jež se měla stát důležitým Gediminovým politickým nástrojem. Metropolitou byl vybrán Teofil. Kolem roku 1320 oženil syna Algirda s dcerou vitebského knížete Marií, který se poté stal i dědicem vitebského knížectví. Další syn Liubartas se pro změnu oženil s dcerou jednoho z haličsko-volyňských knížat neznámého jména a dceru Marii provdal Gediminas za tverského knížete Dimitrije, který byl největším konkurentem silného moskevského knížete Jurije Danieloviče. Litva také svůj vliv rozšířila do Pskova, který si roku 1323 pozval Gediminova vojevůdce Dovydase z Grodna na pomoc proti livonskému řádu. Pskov zůstal v Gediminově vlivu až do jeho smrti.

---

¹² Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 95.

¹³ Ivinskis, Z.: *Lietuvos*, s. 232.

¹⁴ Nikžentaitis, A.: *Gediminas*, s. 37.

¹⁵ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 130.

¹⁶ Gudavičius, E.: *Lietuvos*, s. 113.

Gediminova Litva stále více pronikala na východ proti toku Západní Dviny (Daugavy) a k Dněpru. Na severu jí patřil Algirdem ovládaný Vitebsk a na jihu snad Kyjev, kde byl usazen Gediminův bratr Teodor. Po roce 1330 byly k litevskému velkoknížectví připojeny také Turovsko-pinské země, a také smolenské knížectví se dostalo do Gediminova vlivu. Největším oponentem na severovýchodní hranici litevského velkoknížectví se stala Moskva. Nejenže Gediminas povzbuzoval tverská knížata v boji proti Moskvě, ale také se snažil podporovat tzv. prolitevskou stranu v Novgorodě, kam vyslal svého syna Narimanta, aby zde hájil litevské zájmy. V Novgorodě nakonec vyhrála boj promoskevská strana, jež byla značně podporována Zlatou hordou.

V dubnu 1340 byl svými bojary otráven vládce haličsko-volyňské Rusi Boleslav-Jiří. Toho okamžitě využili Litevci a Poláci. Liubartas zabral Volyň, zatímco polský král Kazimír Veliký obsadil Halič. Kolem roku 1340 obsadili Litevci také oblast Podlesí. Takto na sklonku Gediminova života bylo množství ruských pravoslavných knížectví přímo začleněno do litevského velkoknížectví, anebo se alespoň dostaly do jejího vlivu. Gediminas se po právu mohl nazývat *Rex lithuanorum et multorum ruthenorum*. Jediným litevským konkurentem na východě, který mohl zadržet litevský nápor, se stalo moskevské knížectví.

Zde můžeme ukázat velký rozdíl v pohledu mezi prvorepublikovými a marxistickými historiky. **Šapoka** si myslí, že Gediminas všeho dosáhl svou chytrou politikou. Tatarsky zubožená Rus byla tehdy rozdělena na velké množství knížectví, a proto nebyl problém pro sjednocenou Litvu postupně je obsazovat. Litevci, kteří osvobozovali ruské obyvatele od tatarského útlaku, byli považováni za dobrodince. Rusové je rádi přijímali za své pány, neboť Litevci nic neměnili na jejich zvycích. Nechali vše ve starém pořádku, pouze dosadili na trůn svého knížete, který často přijal pravoslavnou víru. Ostatní ruské země, které se nepodařilo dobýt vojensky, nabýval Gediminas většinou úspěšnou sňatkovou politikou. Samotný litevský stát nebyl centralizován, skládal se z množství větších i menších knížectví. V nich nejčastěji vládli příslušníci

Gediminova rodu nebo byli u moci ponecháni i rurikovská knížata. Všichni ale museli poslouchat velkoknížete sídlícího ve Vilniusu. V přímé Gediminově vládě byla jen etnická Litva, bez Žemaitiska, Černá Rus, Minsk, Vitebsk a Polock.¹⁷

Žiugžda nepopírá, že litevská knížata využila oslabení ruských zemí, které byly pod tatarským útlakem, aby je připojila ke svému území. Avšak zdůrazňuje, že se to stalo se souhlasem ruských feudálů, kteří potřebovali silnou státní vládu. Tato silná vláda byla nutná, aby masy rolníků zůstaly nadále ve feudální porobě. V připojených ruských, běloruských a ukrajinských zemích velkokníže obvykle určil vazalskými knížaty své syny či příbuzné a občas v nich ponechal i bývalá údělná knížata, která se také stávala vazaly velkoknížete. V těchto zemích velkoknížecí vláda nedělala žádné sociální, ekonomické nebo kulturní změny. Obyvatelé těchto zemí se účastnili spolu s litevským vojskem všech významnějších bitev proti agresi křižáckého a livonského řádu. Litevské velkoknížectví tady sehrálo kladnou roli tím, že bránilo ruské země proti mongolsko-tatarskému i křižáckému vpádu. Neustálá válka proti křižákům spojovala společný zájem litevského a ruského národa, a to byl významný moment v historii litevského národa. Na druhou stranu však litevská velkoknížata nezajímala obrana země, ani problém vztahů mezi litevským a ruským národem, ale řídila se jen svými osobními zájmy. Expanze litevských feudálů do ruských zemí značně oslabilo úsilí znovu dobýt křižáckým řádem podrobené západní litevské země. Dalším záporným bodem litevské expanze bylo, že právě v této době začalo moskevské knížectví s centralizací ruských zemí, a právě Litva se stala překážkou této centralizace.¹⁸

Nikžentaitis se také vrací k otázce náboženství. Tvrdí, že tehdy mnohem důležitější než otázka národního státu bylo náboženství. Proto právě samostatná církevní metropole, kontrolovaná litevským velkoknížetem, byla jedním

---

¹⁷ Šapoka, A.: *Lietuvos*, s. 75-76.

¹⁸ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 88-90.

z nejdůležitějších Gediminových politických úkolů. Centrem metropole byl pravděpodobně Novgorodek. Haličsko-volyňské knížectví, které spadalo pod pravomoc litevského metropolitů, se i díky němu brzy dostalo do Gediminova vlivu.¹⁹

Za Gedimina dochází k integraci už dříve dobytých ruských zemí. Černá Rus, Polock a Vitebsk byly integrovány do litevského státu. V těchto knížectvích už nebývala vybírána vládci místní knížata, ale vládl zde sám Gediminas. Ani přístup litevského vládce k různým ruským feudálům nebyl jednotný. Se silnějšími knížectvími bylo zacházeno velmi mírně, litevská knížata si nedovolila měnit místní zvyky a sama přijímala pravoslavnou víru. Zdaleka ne všechna litevská knížata přijala křest. Právě stupeň integrace ruských zemí do litevského velkoknížectví byl důležitý pro Gediminovy vztahy s místními feudály a od nich se odvíjelo, zda-li přijme pohanský litevský kníže křest. **Nikžentaitis** zde také popírá **Žiugždovo** tvrzení, že ruská knížata pomáhala v boji proti německému řádu. Za Gediminovy vlády byly ještě ruské země málo integrovány do litevského státu a neměly větší význam v boji Litevců proti křižákům. Gediminova Litva udělala v tomto směru jen první krok. Plody jeho práce měli sklidit až jeho synové Algirdas s Kęstutem, kdy se části ruských pluků staly součástí litevského vojska. Díky prozíravé Gediminově východní politice si dokázala středověká Litva uchovat svoji státnost.²⁰

Je zajímavé, že se prakticky nedochovaly žádné zprávy o násilném připojování ruských knížectví ke Gediminově Litvě, jak poznamenává **Kiaupa**. Drobnější knížectví byla hned připojena k litevskému velkoknížectví, zatímco větší knížectví nejčastěji postupně. Ze začátku se dostávala do litevského vlivu a po čase přecházela do Gediminových rukou. Centrální vládu v ruských zemích zde zastupovali různí členové Gediminova rodu. Po smrti některého z nich se knížectví nedělilo mezi syny, ale připadlo jen jednomu z nich, zatímco ostatní si

---

¹⁹ Nikžentaitis, A.: *Gediminas*, s. 69.

²⁰ Tamtéž, s. 85-88.

museli hledat místo v jiných ruských knížectvích. Gediminovci, kteří od velkoknížete dostali vládu v ruských zemích, se fakticky stávali jejich náměstky a hájili tam zájmy velkoknížete, avšak to automaticky neznamenal integraci těchto zemí do litevského velkoknížectví. Připojení východních slovanských krajů mělo velký význam jak pro Litvu, tak pro ruské země. S Rigou obchodující Polock a Vitebsk měl teď větší ochranu před nájezdy livonského řádu, než by mu mohla poskytnout místní knížata. Taktéž vláda litevského velkoknížectví znamenala větší náboženskou svobodu, kterou už nezaručovalo polské království či tatarská Zlatá horda. Expanze do ruských zemí značně posílila ekonomickou situaci litevského velkoknížectví, na druhou stranu ztížila vztahy s ostatními sousedy. Litva se tehdy za Gedimina stala státem mnoha národů a náboženství, to měl být počátek budoucích problémů.²¹

Litevské velkoknížectví v ruských zemích zdědilo důležitou instituci, pravoslavnou církev, která mohla pomoci jejím vládcům rychleji tyto země sjednotit. V roce 1300 hlava kyjevské metropole přesídlila na severovýchodní Rus, kde byla pod vlivem Moskvy. Po celé 14. století se litevská velkoknížata snažila zorganizovat samostatnou pravoslavnou metropolii, jež by jim pomohla přemoci vliv ruského metropolity, odpor Moskvy a získat si náklonnost cařihradského patriarchy. Snaha o stálou samostatnou litevskou metropolii se nakonec ukázala neúspěšná.²²

Gudavičius se domnívá, že nejdůležitější povinností vazalských knížat bylo placení daně, účast ve vojenských taženích a ve velkoknížecí službě. Politická práva Gediminovců byla v ruských zemích omezena. Velkoknížata sice mohla místní zvyková práva odstranit, avšak musela za ně určit adekvátní náhradu. Prakticky taková náhrada nebyla rovnocenná. Z kulturního pohledu vstoupila Litva do prostoru byzantské civilizace. Litevské knížectví se stalo

---

²¹ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 123-124.

²² Tamtéž, s. 122-123.

dualistickým státem, Litevci zůstávali pohany, zatímco slovanští obyvatelé byli řeckého vyznání.²³

III. Algirdas a Kęstutis

1. Nástup k moci

Gediminovým dědicem se trochu překvapivě stal jeden z jeho mladších synů Jaunutis. Není vůbec jasné, proč právě Jaunutis byl zvolen litevským velkoknížetem. Nejspíše proto, že žil dlouho s otcem ve Vilniusu. Ostatních šest bratrů si rozdělilo zbývající území v litevském velkoknížectví. O Jaunutisově politice nevíme nic konkrétního. Mnohem aktivněji se činili jeho bratři Algirdas a Kęstutis. Algirdas pokračoval ve šlépějích svého otce, když napadl Moskvou ovládaný Možaisk a pomáhal bránit Pskov před nájezdy livonského řádu. Mezitím v zimě 1344-1345 Kęstutis po dohodě s Algirdem obsadil se svým vojskem Vilnius, zajal Jaunutise a na velkoknížecí trůn pozval svého staršího bratra Algirda. Jaunutis poté utekl do Moskvy, zde byl pokřtěn a přijal jméno Ivan, ale už za dva roky se vrátil zpět na Litvu. Od bratrů dostal malý úděl v izjaslavském knížectví, kde vládl až do své smrti v roce 1366.

Mnozí litevští historikové se zamýšlí nad tím, proč Kęstutis dobrovolně přepustil Algirdovi velkoknížecí trůn, a nad dalšími souvislostmi s těmito událostmi spojené. Jedno z vysvětlení přináší i **Sužiedėlis**. Kęstutis, jenž dobyl Vilnius, se rozhodl dodržovat seniorátní princip, a proto automaticky odevzdal trůn svému staršímu bratru. Poté si bratři navzájem rozdělili jádro státu. Algirdas zabral vilniuské knížectví a spojil ho s oblastmi Krėvy a Vitebsku, a tím vytvořil tzv. východní Litvu. Kęstutovi připadla západní Litva s centrem v Trakai. Oba bratři si tímto rozdělili pole své působnosti. Algirdas měl na starosti především východní politiku, tj. boj s Moskvou a Zlatou hordou, zatímco Kęstutis musel především bránit západní části Litvy před vpády křižáků a pomáhat dalšímu bratru Liubartovi v boji proti polskému králi Kazimírovi

---

²³ Gudavičius, E.: *Lietuvos*, s. 96-97.

Velikém. Kęstutis sice nevlastnil velkoknížecí titul, ale svými právy byl nadřizen nad všemi ostatními knížaty z rodu Gedimina. Fakticky byli Algirdas s Kęstutem rovnoprávní vládci, pouze Algirdas se lišil tím, že byl titulován velkoknížetem. Můžeme konstatovat, že Litva byla ve skutečnosti diarchie, neboť Algirdas i Kęstutis vládli stejnými právy.²⁴

Také **Ivinskis** píše, že Kęstutis dostal větší práva než jiní bratři. Sám mohl bezprostředně svým synům rozdělovat části svého knížectví, na což jiní bratři neměli právo. Podle Litevských letopisů se Algirdas s Kęstutem domluvili, že si v budoucnosti budou všechna dobytá území dělit na půl, avšak podle této smlouvy byl Kęstutis pouze Algirdův pomocník. Proto není přesné mluvit zcela o diarchii. Oba bratři si rozdělili úkoly: Algirdas – na východě a Kęstutis – proti německému řádu. Až do Algirdovy smrti nikdy nenastaly mezi bratry žádné hádky a přes 30 let oba žili v míru.²⁵

Poté co Algirdas dobyl velkoknížecí trůn, jeho věrným spojencem zůstal bratr Kęstutis, ve kterém vidí **Žiugžda** téměř rovnoprávného vládce, jenž se i sám často tituloval velkoknížetem. Později Kęstutis pověřil svého syna Vaidotase, aby vládl Žemaitsku, čímž dále zvětšoval feudální rozklad Litvy. Ostatní knížata byla donucena uznat Algirda velkoknížetem a stát se jeho vazaly, zatímco Kęstutis měl zcela volné ruce ve své politice, a to bylo velmi důležité v boji proti křižáckému řádu.²⁶

Nad Algirdovou a Kęstutovou spoluprací se zamýšlí i **Kiaupa**. Algirdas byl hlavním vůdcem ve vojenských taženích proti ruským knížatům, Tatarům, bojoval s křižáky a občas také s Polskem. Při uzavírání smluv s Moskvou, Polskem a Livonskem bývá jeho jméno uváděno jako první. Na druhou stranu Kęstutis válčil i na západě a na Rus prováděl tažení s Algirdem i bez něj. Kęstutis často udržoval styky s vládci střední a západní Evropy, avšak to

---

²⁴ Sužiedėlis, Simas: *Lietuva ir Gediminaičiai sėdant Jogailai į didžio kungaikščio sostą*. In: Jogaila, red. A. Šapoka, Kaunas 1935. s. 16-18.

²⁵ Ivinskis, Z.: *Lietuvos*, s. 247-248.

²⁶ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 113.

neukazuje, že Algirdas a Kęstutis byli rovnoprávní panovníci. To jen svědčí o tom, že litevský velkokníže některým členům své rodiny věřil více než ostatním. Přesto však byla Kęstutova pozice na Litvě velmi výjimečná, ale stejně musíme o dvojevládí na Litvě psát s určitými výhradami.²⁷

2. Války s německým řádem

Úsilí německého řádu o ovládnutí baltského prostoru bylo nezdolné. Křižácká vojska podnikala ročně i několik nájezdů na Litvu. Většinou se tato tažení skončila pleněním území a zajištěním množství obyvatel. V jejich řadách se objevovala šlechta z celé katolické Evropy, pro kterou to bylo velké dobrodružství a vítaná příležitost pro získání rytířských ostruh. Litevci také podnikali odvetné výpravy, ale těch bylo podstatně méně. K větším bitvám mezi soupeři docházelo jen občas. V roce 1348 dokázali křižáci porazit u řeky Strėvy Kęstutovo a Algirdovo vojsko, v důsledku této bitvy Litva ztratila svůj vliv ve Pskově a Novgorodě. Křižáci nedokázali tohoto vítězství využít, a dokonce počet výprav na Litvu byl výrazně menší. V letech 1345 až 1361 oba dva řády, německý i livonský, připravily pouze kolem 18 válečných výprav na Litvu.

Křižákům bylo vyčítáno, že se nepokusí jednat s Litvou o problému křtu. V roce 1358 převzal do rukou iniciativu císař Karel IV., když nabídl litevským knížatům svou ochranu pod podmínkou přijetí křtu. Algirdas však vyžadoval od řádu obří teritorium, včetně celé Sambie, Kuronska a Zemgalska, mimo to měl být německý řád zrušen a poslán do ruských stepí na boj proti Tatarům. Kvůli těmto podmínkám z této Karlovy iniciativy sešlo. Poté řád opět zesílil své výpravy do hloubky litevského území. V roce 1362 se řádu pod vedením svého magistra Winricha Kniprode povedlo dobýt zděný kaunaský hrad. Křižácké údery poté směřovaly i do Vilniusu a na Trakai. Algirdas s Kęstutem se v roce 1370 pokusili uspořádat velkou odvetou výpravu. Útok směřoval na Královec,

---

²⁷ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 95-96.

ale nedaleko něj byli Litevci poraženi, ačkoliv i řád utrpěl velké škody. Ještě jednou za Algirdova života se podařilo křižákům oblehnout Trakai i Vilnius, ale dobýt se je nepodařilo. Z těchto tažení bylo zřetelné, že ani jedna strana nemůže nabít rozhodující převahu.

Podle Šapoky, řád věděl, že si nemůže Litvu podrobit nějakou velkou výpravu, a proto podnikal z pohraničních hradů menší loupežná tažení. Naloupil si potraviny, dobytek a zajal množství lidí a poté se vrátil zpět do svých hradů. Tyto výpravy trvaly obvykle méně než jeden týden. Litevci, když se dozvěděli o křižáckém tažení, se schovávali v lesích, odkud napadali křižácké jednotky. Evropští rytíři byli zváni bojovat s Litevci jako na nějakou zábavu. Někteří rytíři se dokonce zavázali umýt si svůj meč v krvi pohanů. Přesto se změnil způsob boje. Křižáci s Litvou počítali jako se státem, boje už nebyly jen masakrem, ale byla dodržována vojenská etika, která byla obvyklá v západní Evropě. Velkou zásluhu na tom měl i litevský vůdce Kęstutis, jenž nesl velké břemeno křižáckých útoků na svých ramenech. Kęstutis byl litevský obránce proti Němcům. Byl svědomitý, šlechetný a vždy dodržel dané slovo, dokonce i rytíři ho mezi sebou ctili. Dosud byla Litva viděna jako pohanský stát, se kterým není radno jednat. Od dob Algirdových a Kęstutových nastaly mezi řádem a Litvou normální vztahy dvou válčících států. Nejdůležitějšími opěrnými body v těchto bojích se ukázaly být dřevěné hrady, jež byly hojně stavěny, především v povodí toku Němenu a pro svou strategickou polohu musely být dobře bráněny. Zděných hradů bylo velmi málo. Litevcům se mnohokrát podařilo tyto hrady spálit, ale povětšinou byly hned obnoveny.²⁸

Žiugžda píše o bojích s německým řádem ještě ostřeji. Obzvlášť krvežíznivými ukrutnostmi se vyznamenal magistr řádu Winrich Kniprode, který často sám vedl řádové útoky. Křižáci s velkou zlostí ničili litevský národ a těšili se z jeho utrpení. Bez ohledu na křižácké výpady a jejich ukrutnosti se litevští obyvatelé umíněně bránili těmto lupičům a téměř vždy je donutili

---

²⁸ Šapoka, A.: *Lietuvos*, s. 81-85.

k ústupu. **Žiugžda** také přesně obrací výsledek bitvy u Strėvy, když píše o vítězství Litevců a Rusů nad silami německého řádu.²⁹

Válka s řádem byla také obzvlášť těžká, neboť na odpor proti křižákům se dali jen partizánsky zorganizovaní místní obyvatelé. Boj proti křižáckému řádu byl záležitostí celého litevského národa. Rolníci statečně chránili své země před křižáky, jež přinášeli jen sociální vykořisťování litevského národa a ohrožovali samu existenci téhož národa. Křižáci též ničili feudální hospodářství a raději vybíjeli celé rodiny rolníků. Zásluha litevských knížat spočívá v tom, že i oni se dokázali postavit této agresi na odpor. Důležité také bylo, že spolu s litevským národem tehdy šli společně i ruští, ukrajinští a běloruští obyvatelé. Křižácký řád sice velmi zpustošil Litvu a zmenšil její výrobní síly, avšak rozhodnost lidových mas Litevců, odvaha v boji proti hrozbě křižáckého podrobení a taktéž neustálá pomoc Rusů, Ukrajinců a Bělorusů, ochránila Litvu od otroctví feudálů západní Evropy.³⁰

Také **Ivinskisem** je Kęstutis popisován jako nejvýznamnější organizátor litevského odporu před nájezdy německého řádu. Do litevské historie se zapsal jako příkladný rytířský bojovník, který většinu života strávil na koni na válečných taženích. Cíl všech řádových výprav byl oslabit Litvu pleněním a ničením. Proto se křižáci obvykle snažili dostat se co nejhloběji na nepřátelské území, aby mohli překvapit místní obyvatelé nepřipravené. Jejich plenění bylo opravdu ukruté. Muže obvykle zabíjeli, matky s dětmi pojali do zajetí a celé vesnice vypalovali. Zbývající obyvatelé v pohraničí se čím dál tím více stěhovali do hustěji obývaných krajů. Křižácká válka s litevskými knížaty se neustále protahovala, neboť řád nemohl získat nad Litvou rozhodující převahu, proto bylo jasné, že boje budou pokračovat dokud jedna strana neporazí druhou v nějaké veliké bitvě.³¹

---

²⁹ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 116.

³⁰ Tamtéž, s. 117-118.

³¹ Ivinskis, Z.: *Lietuvos*, s. 248-256.

Pro **Jučase** byla nejdůležitější příčinou konfliktu mezi řádem a Litvou snaha založit v baltských zemích východní německý stát a k tomu využít místní obyvatele. Snahám Němcům pomáhalo i to, že katolická Evropa, kde vládli císař a papež, velmi chtěla rozšířit katolickou víru do východní Evropy. Papežové a císaři vybízeli k násilným misím proti pohanským baltským národům. Ve 14. století, obzvláště v její druhé polovině, šlo v bojích křižáků s Litevci o holou existenci litevského státu a národa. Litevcům reálně hrozil osud Prusů. Německý řád, poté co se usídlil na obřím teritoriu mezi Vislou a Němenem, usiloval o ovládnutí západních litevských zemí a obsazení všech baltských zemí až k Finskému zálivu. Prostředky na tento účel byly už prověřené. Rytíře a jejich pomocníky z celé Evropy lákala rytířská čest, tituly, snad i pokání v boji s pohany a samozřejmě také majetky a loupení. Válečná taktika byla taktéž dávno vyzkoušena – válečné výpravy do pohanských zemí: menší, vedené pohraničními komtury a větší pod vedením maršála či magistra. V letech 1345 – 1382 bylo připraveno kolem 70 výprav na Litvu. Rejsy se vyznačovaly ukrutností – rytíři loupili, pálili vesnice, zabíjeli lidi, civilní obyvatelstvo zavlékli do řádového otroctví. Do roku 1360 pustošili jen západní část Litvy a od roku 1360 už plenili celou Litvu. Litevských odvetných výprav bylo méně (kolem třiceti).³²

Nejnověji podává vysvětlení o útocích německého řádu **Kiaupa**. Za pomoci spojenců ze západní Evropy řád každoročně pořádal tažení na Litvu. Kromě těchto velkých výprav, vytvářeli křižáci malé oddíly, jež také plenily litevská území. Hrady, stavěné podél Němenu, měly sloužit jako opěrné body k útokům na Litvu. Takto chtěl německý řád hospodářsky a demograficky oslabit Litvu, kousek po kousku zabrat její země. Jedním tažením to v žádném případě řád nemohl dokázat. Takovou taktiku úspěšně použil řád v Livonsku a v Prusku. V Litvě se mu to nedařilo, protože Litva stihla utvořit a zesílit stát. Na druhou stranu i Litevci plenili pruská území a chovali se podobně jako

---

³² Jučas, Mečislovas: *Žalgirio mūšis*, 2.vyd., Vilnius 1999, s. 63-64.

křižáci na Litvě. Oficiální úkol řádu byl šíření křesťanství, ale křest nezávislé Litvy a zachování její státnosti nebyl pro něj přijatelný. Řád chtěl přinést křesťanství podrobením si Litvy. Z toho můžeme vysvětlit, proč byla jednání o křtu s císařem Karlem IV. neúspěšná, ani jedna strana však nechtěla ustoupit ze svých požadavků. Jednání tedy plody nepřinesla, alespoň donutila řád přerušit či zmírnit jejich válečné výpravy na Litvu.³³

3. Konflikt s Polskem

Po smrti volyňsko-haličského knížete Boleslava-Jiřího v roce 1340 nastal velký konflikt mezi polským královstvím a litevským velkoknížectvím, jenž se táhl prakticky až do uzavření Krévskeho aktu. Polský král Kazimír III. Veliký se mírem s německým řádem v roce 1343 zřekl Pomoří. Usmíření s řádem bylo pro Kazimíra velmi důležité, neboť mu uvolnilo ruce k uskutečnění jeho východní politiky. Jeho plány byly nejspíše tyto: zcela si podrobit Halič s Volyní, a tím si otevřít cestu pro polské kupce směrem na východ k Černému moři, pokřtít Litvu a připojit později vytvořená katolická biskupství k hnězdenské metropoli. Do svých plánů také zapojil uherského krále Ludvíka. Brzy po Boleslavově smrti se Kazimírovi podařilo usadit v Haliči, zatímco litevskému knížeti Liubartovi, který byl Algirdovým a Kęstutovým bratrem, na Volyni.

Kazimír však nebyl spokojen se stavem věcí a toužil ovládnout celou Červenou Rus. S pomocí papeže i uherského krále Ludvíka v letech 1349-1351 několikrát se svým vojskem zaútočil na litevské pozice ve Volyni a Podlesí. Většinou došlo jen k dočasnému obsazení území, avšak ke stálým ziskům ve prospěch Polska nedošlo. Zajímavě se vyvinula situace po polsko-uherské výpravě v roce 1351, kdy nemocného polského krále zastupoval v čele výpravy uherský Ludvík. Ludvíkovo vojsko vtrhlo na litevské území, k bitvě však nedošlo, neboť se po cestě setkal s Kęstutem. Bylo uzavřeno spojení mezi uherským královstvím a Litvou. Kęstutis slíbil, že se spolu s bratry i celým

---

³³ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 116-118.

národem přijme křest, Ludvík se poté postará o královskou korunu pro Kęstuta a pomůže Litvě získat nazpět všechny země zabrané německým řádem. Kromě toho propustil uherský král Liubarta, jenž byl v předchozích výpravách zajat. Kęstutis taktéž slíbil nevybírat clo od uherských kupců. Válečné akce byly poté zcela přerušeny. Kęstutis odjel do Budína, kde měl být pokřtěn, ale při cestě tam utekl. Takto se neúspěšně skončil další pokus o christianizaci.

V dalším roce uzavřelo Polsko s Litvou mír. Litvě zůstala Volyň a Polsku Halič. Tento mír byl stejně brzy porušen a válka o Volyň a později i Podolí pokračovala bez větších úspěchů na jedné či na druhé straně až do Kazimírovy smrti v roce 1370. V jeho šlépějích pokračoval i jeho nástupce Ludvík, který dosáhl v boji s Liubartem několika úspěchů, ale též bez stálých zisků.

Prvorepublikový historikové **Šapoka** i **Kučinskas** v boji o Červenou Rus samozřejmě hájí litevská knížata před nároky polského království. Kazimír, který uzavřel mír s řádem, obrátil svou pozornost na východ a na jih, následkem čehož se stal dokonce litevským nepřítelem. Kazimír usiloval obsadit hlavně Volyň, kde litevské zájmy bránil Liubartas, avšak v zájmu celého litevského státu bylo tyto země za každou cenu ubránit, proto Liubartovi často přicházeli na pomoc jeho bratři, občas i Algirdas, ale většinou Kęstutis.³⁴

Kučinskas vidí v Kazimírových snahách o ovládnutí dědictví po Boleslavovi neoprávněný zásah do Liubartových dědických práv.³⁵ Kęstutův útěk po uzavření smlouvy s Ludvíkem v roce 1351 byl dozajista pochopitelný. Je velmi pravděpodobné, že sám Kęstutis pochopil, že taková smlouva je v praxi neuskutečnitelná, neboť v ní bylo spousta závazků pro Kazimíra, který se osobně jednání neúčastnil a také sám Kęstutis neměl práva takovéto smlouvy uzavírat.³⁶ Kvůli haličsko-volyňským zemím se srazily dvě mocné síly a podělily si knížectví na půl. Polsko chtělo tyto knížectví ovládat samo, ale narazilo na odpor Litvy, jejíž zájmy sveřepě bránily Liubartas a Kęstutis.

---

³⁴ Šapoka, A.: *Lietuvos*, s. 90.

³⁵ Kučinskas, Antanas: *Kęstutis*. Marijampolė 1938 – Vilnius 1988, s. 96.

³⁶ Tamtéž, s. 103.

Liubartas prožil ve Volyni přes 60 let a po celý život bránil svobodu a práva litevského státu. Neustále mu pomáhal Kęstutis. Bratrská spolupráce přinášela užitek, a proto se rozbily polské naděje na ovládnutí Volyně. Ubránění volyňských zemí proti polské agresi bylo velmi důležité, neboť zadrželo polský postup na východ, které mohlo Litvu oddělit od jižních ruských zemí a zabránit ovládnutí území v povodí Dněpru.³⁷

Žiugžda především vyzdvihuje ukrajinské rolníky, jež po Kazimírově smrti povstali proti polské nadvládě. Liubartas s Kęstutovou pomocí využil povstání Ukrajinců a znovu dobyl město Vladimir na Volyni, které předtím padlo do Kazimírových rukou. To se však nelíbilo novému polskému králi Ludvíkovi, jenž proti volyňským Ukrajincům přivedl svoje vojsko a povstání znovu potlačil. Poté připojil Halič a část Volyně k Uhrám.³⁸

Ivinskis chválí knížete Liubarta, který dokázal s bratrskou pomocí celých 60 let chránit pro litevské velkoknížectví Volyň. Polsko narazilo na tvrdý odpor, když chtělo svůj stát rozšířit ještě více na východ a muselo se uspokojit haličsko-vladimirskými zeměmi. Dlouholetá válka se však mohla kdykoliv obnovit, avšak nečekaný Jogailův sňatek brzy změnil vztahy dosud nepřátelských zemí.³⁹

Ze současných historiků se **Kiaupa** vrací k Ludvíkově snaze o mírovou dohodu s Kęstutem. Kęstutis sice slíbil odjet do Budína, kde se nechá pokřtít, avšak při první příležitosti zmizel. Kęstutův souhlas znamenal nejspíše pouze odvrácení hrozby vpádu uhersko-polského vojska na Litvu. Taktéž je možné se domnívat, že nabídka křtu a koruny pro Kęstuta byla snahou o rozhádání Algirda a jeho bratra.⁴⁰

---

³⁷ Tamtéž, s. 117.

³⁸ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 119.

³⁹ Ivinskis, Z.: *Lietuvos*, s. 269.

⁴⁰ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 135.

4. Algirdova snaha o ovládnutí celé Rusi

Algirdas, který zdědil po otci nejen veliký stát, ale i napjaté vztahy se všemi sousedy, usiloval o dobytí a sjednocení celé Rusi. V tomto bodu se jeho zájmy střetly se snahami moskevského knížectví, které usilovalo o totéž. Dalším protivníkem, jenž hrál v těchto bojích důležitou roli byla Zlatá horda, která vykonávala nad ruskými zeměmi svrchovanou vládu a ruská knížata jí musela platit daně. Algirdas se především orientoval na tverské knížectví, které bylo jediné schopné konkurovat Moskvě, proto byly sňatky Gediminovců s tverskými kněžkami velmi časté.

Taktéž v Algirdově zájmu byla církevní politika v ruských zemích litevského velkoknížectví. Také jako předchůdce Gediminas se snažil o to, aby jeho pravoslavní poddaní měli svého vlastního metropolitu. V roce 1354 se mu to splnilo, když Algirdova člověka Romana vysvětil cařihradský metropolita litevským metropolitou. To byla pro Algirda velká výhra, jež mu měla pomoci k expanzi na Rus. Po Romanově smrti v roce 1361 už nebyla litevská pravoslavná metropolie obnovena a znovu se ruské provincie litevského velkoknížectví dostaly pod pravomoc Moskvou protežovaného vladimírského metropolitu. V roce 1375 se Algirdas ještě jednou pokusil dosadit svého metropolity, kterým se stal mnich Cyprián, ale ani ten se na dlouho v ruských zemích litevského velkoknížectví neusadil. Celková snaha o dosazení litevského metropolity se nakonec skončila Algirdovou porážkou. Vladimírský metropolita vždy dokázal úspěšně eliminovat snahy svého konkurenta.

Lépe se už Algirdovi vedlo v obsazování ruských zemí. V 50. letech 14. století obsadil definitivně Brjansk a Novgorod-Severský, které poté předal svým synům Dimitrijovi a Kaributovi. Největší pozornost však obrátil na smolenské knížectví. V roce 1359 obsadil Algirdas Mstislav a ze severu a jihu poté obklíčil Smolensk, v důsledku čehož byl smolenský kníže donucen složit Algirdovy vazalskou přísahu. Algirdova pozornost se teď obrátil na jih Rusi, konkrétně na kyjevské knížectví a přístup k Černému moři. Algirdas provedl

v letech 1362-1363 dvě velká tažení. V prvním definitivně připojil Kyjev k litevskému velkoknížectví, jehož správu svěřil svému synovi Vladimírovi. Na druhé výpravě jeho vojsko u Modrých Vod porazilo Tatary, čímž definitivně získal Podolí a přístup k Černému moři.

Algirdas se snažil využít ve svůj prospěch spor mezi tverským knížetem Michalem a moskevským Dimitrijem. Michal Tverský v roce 1368 přesvědčil Algirda, aby připravil na Moskvu velké tažení. Algirdas a Kęstutis společně se svými smolenskými a tverskými pluky přitáhli k Moskvě, ale Kreml se jim dobýt nepovedlo. V letech 1370 a 1372 se uskutečnily ještě další dvě výpravy proti Moskvě, které se ovšem opět skončily Algirdovým neúspěchem. K otevřené bitvě mezi oběma soupeři vůbec nedošlo a Algirdas musel vždy s nepořízenou odtáhnout. V roce 1375 moskevské vojsko napadlo Tver a tverský kníže se musel Moskvě podřídit. Litva tak ztratila svého spojence v bojích o sjednocení Rusi. V květnu 1377 zemřel velkokníže Algirdas a na čas se zastavila litevská expanze na východ. Jedno bylo však jasné, na východě vyrostl Litvě velký konkurent v moskevském knížectví.

Algirdův boj s moskevským knížectvím kvůli ruským zemím byl, jak píše **Sužiedėlis**, velmi těžký, neboť na moskevské straně byly národní a náboženské sympatie ruského obyvatelstva. Také moskevský metropolita vždy stál na straně Moskvy. Placení daně byl často jediný svazek spojující dobyté ruské země s Litvou. Gediminovi či Algirdovi synové, jež se usadili v ruských zemích, se ženili s Ruskami, přijali pravoslaví a poté se brzy oddělili svému národu. Ruské země přijali do svého středu litevská knížata, ale ta vždy nedokázala tyto země ponechat pod litevskou ochranou. Mohutný litevský stát brzy narazil na velký kulturní problém. Křesťanská kultura, se kterou se Litva srazila, byla mnohem vyspělejší než pohanská. Přijetí křesťanství bylo nevyhnutelné. Přistoupením na pravoslaví by Litva sice dosáhla větší jednoty, ale tím by nezastavila útoky řádu, který by Litevce stále považoval za schizmatiky. Při přijetí katolictví by zas oslabil nároky německého řádu, na druhou stranu by ale ruské obyvatelstvo

postrčila do ochrany moskevského knížectví. Bez ohledu na tyto problémy vytvořil Algirdas z Litvy velký a významný evropský stát.⁴¹

Žiugžda se vyhýbá chválit litevskou expanzi na východ. Pouze se zmiňuje, že velkokníže Algirdas využil mongolsko-tatarského útisku na ruské země, které se mu poté podařilo snadno dobýt. Poté, co Algirdas v roce 1372 uzavřel po posledním tažení na Moskvu mírovou smlouvu s Dimitrijem, začaly mezi Litvou a ruským státem převažovat na delší dobu mírové politické vztahy. Také se rozvíjela ekonomická a kulturní spolupráce, jež měla velký význam v litevském ekonomickém a kulturním rozvoji. Na druhou stranu vtrhnutí litevských feudálů do ruských zemí později přerostlo v 300 let trvající agresi proti Rusku, Bělorusku a Ukrajině.⁴²

Exilový historik **Ivinskis** se zamýšlí nad Algirdovým náboženským cítěním. Algirdas byl velmi tolerantní, snášel dobře všechna náboženství, dvakrát se oženil s pravoslavnou kněžnou, avšak sám zůstal pohanem. Byl přesvědčen o tom, že kdyby přijal z Byzance či Říma křest, pohanští Litevci by ho zavrhli. Z tohoto důvodu vládce ve Vilniusu formálně zachovával pohanskou víru, ačkoliv na jeho dvoře byl vliv pravoslavných silnější než za jeho otce.⁴³

V druhé polovině 14. století Algirdovy výboje na východ způsobily velké nepokoje v Moskvě – centralizovaném národním ruském státě. I když se podle **Jučase** teritorium litevského státu značně rozšířilo, pojalo Ukrajinu, avšak vnitřní problémy zabránily dalšímu šíření. Expanze na východ i na západ se prakticky zastavila. Litva prohrála boj s Moskvou kvůli ruským zemím, neboť ty se více přikláněly do rostoucího náboženského a národního centra ruských pravoslavných – Moskvy. V litevském velkoknížectví do unie s Polskem žilo kolem 20-30 % Litevců. Litva šla rychle cestou poruštění, avšak pozdější unie s Polskem tento vývoj zastavila.⁴⁴

---

⁴¹ Sužiedėlis, S.: *Lietuva*, s. 22-27.

⁴² Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 118-119.

⁴³ Ivinskis, Z.: *Lietuvos*, s. 258.

⁴⁴ Jučas, M.: *Žalgirio*, s. 74.

Podle **Kiaupy** podpora tverského knížectví, která vyžadovala několik tažení na Moskvu a odtáhla potřebné síly ze západní hranice, nic užitečného litevskému velkoknížectví nepřinesla. Pouze posílila pozici Moskvy na Rusi a ukázala, že lehká expanze litevského velkoknížectví na východ je zřejmě u konce. Na počátku Algirdovy vlády měla iniciativu na svoji straně Litva, zatímco na konci stát zabředl do hluboké krize. Křížácký nápor neustále sílil a expanze na Rus zastavila Moskva. Nejdůležitější příčinou této krize byl politický a kulturní konzervatismus, který zavedl litevské velkoknížectví do politické izolace.⁴⁵

IV. Vytautas a Jogaila

1. Politická krize na Litvě v letech 1377 – 1384

Algirdas, jenž zemřel v roce 1377, svým dědicem určil Jogailu, který byl nejstarším synem jeho druhé ženy Julie Tverské a nadále zůstal pohanem. Kęstutis, který byl zvyklý na bratrské soužití s Algirdem, Jogailovi bez odporu přiznal velkoknížecí titul. Jogailovo zvolení litevským velkoknížetem se samozřejmě nelíbilo starším Algirdovým synům, potomkům Marie Vitebské. Ti se domnívali, že jako starší bratři mají více práv na velkoknížecí trůn než Jogaila. Nejdříve povstal nejstarší bratr Andrej, který odmítl poslouchat Jogailu a utekl k moskevskému knížeti Dimitrijovi. K Andrejovi se ještě přidal bratr Dimitrij, vládce Brjanska, a taktéž i kyjevský vládce Vladimír. Takto se utvořila proti Jogailovi velká koalice. Právě proto se Jogaila s Tatary domluvil na vojenském tažení proti Moskvě, ale než stačil přijet na bitevní pole, moskevský kníže Dimitrij porazil Tatary na Kulikovském poli (1380).

Jogaila, kterému teď hrozilo reálné nebezpečí z východu, se pokusil spojit s Německým řádem, aby nemusel bojovat na dvou frontách. 1. června 1380 byla na honu tajně uzavřena *Dovydišská smlouva*, ve které se Jogaila domluvil s řádem na míru. Tato smlouva byla taktéž přímo uzavřena proti strýci

---

⁴⁵ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 139.

Kęstutovi. Řádu bylo i nadále povoleno útočit na jeho země. Na tomto honu byl přítomen i Kęstutův syn Vytautas, avšak jeho účast na smlouvě není doložena. Mohl ji však tiše podpořit. Kęstutis se později dozvěděl o Jogailově zradě. Vytáhl na vilenský hrad, který lehce dobyl, neboť Jogaila tou dobou vyslal svoje vojsko do Polocka, kde byl jeho mladší bratr Skirgaila, dosazený zde po Andrejovi. Kęstutis zajal Jogailovu rodinu a nakonec Jogailovi přenechal vládu pouze ve Vitebsku. Kęstutis se tehdy v letech 1381-1382 stal litevským velkoknížetem, avšak jeho vláda netrvala dlouho. Brzy proti němu povstal další Jogailův bratr, novgorodsko-severský kníže Karibut. Kęstutis zrovna válčil proti křižákům, chtěl s nimi uzavřít mír, aby mohl potlačit Kaributovo povstání, ale křižáci to odmítli. Jeho vojsko nebylo ve Vilně, čehož využili Jogailovi spojenci a obsadili Vilno. Mezitím Jogaila zabral i Trakai a předal ho Skirgailovi. Kęstutis a Vytautas přitáhli se svými vojsky k Trakaji, kde se střetli s Jogailou a jeho bratrem Skirgailou, podporováni ještě pluky livonského řádu. Z nějakých neznámých příčin se bitva neuskutečnila. Kęstutis odjel se synem vyjednávat do Jogailova stanu. Ten je vzápětí oba zajal. Kęstuta zavřel do hradu v Krévě a Vytauta internoval do zajetí na vilniuském hradě. V Krévě pobyl Kęstutis několik dní a zde byl také 15. srpna 1382 nalezen za neznámých okolností mrtev.

Jogaila brzy opět podepsal novou smlouvu s řádem (1. října 1382), ve které se zavázal odevzdat Žemaitsko až po řeku Dubysu. Dále slíbil, že do čtyř let nechá Litvu pokřtít a bez křižáckého souhlasu nebude s nikým válčit ani uzavírat mír. Tuto smlouvu však Jogaila nehodlal v budoucnu dodržovat. Německý řád, který nebyl spokojen s plněním uzavřené smlouvy, se s radostí ujal Vytauta, jenž mezitím uprchnul z vilniuského zajetí. Vytautas se poddal řádu, kterému taktéž slíbil zisk Žemaitska a v ostatních litevských zemích vládnout jako řádový vazal. Vytautas se několikrát s řádem vypravil proti Jogailovi. Dokonce oblehli Vilnius, ale dobýt se jej nepovedlo. Vytautovi se také dostávalo pomoci ze samotné Litvy, kde měl spousty svých straníků.

Jogaila se tedy na Litvě moc bezpečně necítil, a proto nabídl Vytautovi smír. Vytautas souhlasil, že uzná Jogailu velkoknížetem, jestliže mu bude vráceno otcovo dědictví, to znamenalo Trakai a všechny země, kterým vládl jeho otec Kęstutis. V Trakaji mezitím vládl Skirgaila, proto Jogaila poprosil Vytauta, ať se prozatím spokojí jen s kouskem otcova dědictví. V létě 1384 dostal zpět část svého dědictví, zejména oblasti Černé Rusi a Podlesí. Po smrti svého strýce Liubarta ovládl Vytautas dva důležité hrady na Volyni, Luck a Vladimir. Situace na Litvě se uklidnila. Jogaila nadále zůstal velkoknížetem. Vytautas se prozatím spokojil být pouze „obyčejným“ úředním knížetem.

Prvorepublikoví historikové se téměř jednotně zastávají Kęstuta a Vytauta v boji proti Jogailovi. **Krasauskaitė** vidí knížete Vytauta ve složité situaci. Na jedné straně stojí jeho přítel Jogaila, na druhé straně jeho otec Kęstutis. Nakonec se přesto rozhodne podpořit svého otce. Jogaila však přeci válku nad nimi vyhrává hanebným způsobem, když nedodrží daný slib, který dal předtím Kęstutovi. Po otcově smrti se Jogaila stává úhlavním Vytautovým nepřítelem. Vytautas se teď chce pomstít za otcovu smrt, a proto hledá spojence v nepřátelském táboře. V tomto momentu byl nejvhodnějším spojencem německý řád, bez ohledu na to, že Němci byli litevskými nepřáteli. K získání dědictví vyžadovalo dát se dohromady s cizími proti svým.⁴⁶

Také **Kučinskas** se zastává Kęstuta, když podtrhuje roli Jogailovy matky Julie ve spiknutí proti němu. Jogailova matka, která byla horlivá zastánkyně pravoslaví a velká odpůrkyně pohanství, chtěla zcela zbavit Kęstuta vlivu na dění v litevském velkoknížectví. Také i všechna jednání s německým řádem prováděl Jogaila s matčiným souhlasem. Julie usilovala, aby všichni její synové, jež nevlastnili na Litvě žádné území, jej získali právě na úkor Kęstuta.⁴⁷ Dovydišská smlouva byla jen další z řady intrik, jež usilovaly odstranit Kęstuta. Německý řád se mohl jen radovat, neboť viděl, že brzy bude moci nejen

---

⁴⁶ Krasauskaitė, M.: *Vytauto charakteristika*. In: Vytautas Didysis, red. P. Šležas, Kaunas 1930 – Vilnius 1988, s. 257-258.

⁴⁷ Kučinskas, A.: *Kęstutis*, s. 157-158.

odstranit svého dlouholetého nepřítele, ale i diktovat Litvě svoji vůli.⁴⁸ Taktéž nemůže pochybovat, že za krévskou tragédií stál samotný Jogaila, a proto právě on může být označen za hlavního viníka Kęstutovy smrti.⁴⁹

Žiugžda se vrací k úloze německého řádu v občanské válce na Litvě. V Litvě nastala taková situace, že největší litevský nepřítel křižácký řád se stal ozbrojeným arbitrem dalšího litevského osudu. Litevská knížata začala mluvit o „přátelství“ k řádu, jeho „pomoci“ a začala mu rozdávat litevské země. Tato situace byla pro Litvu velmi nebezpečná, neboť občanská válka umožňovala nejen křižákům, ale i polským feudálům mísit se do vnitřních záležitostí litevského státu. Litvě ještě přitížilo i to, že Jogaila se rozhodl spojit s nepřáteli ruského státu. Uzavřel smlouvu se společným nepřítelem Rusů i Litevců – Zlatou hordou. Moskevské knížectví právě začalo spojovat ruské země proti Zlaté hordě, proto uzavření této smlouvy se přičilo zájmům Rusů i Litevců. Moskevské vítězství na Kulikovském poli mělo litevským feudálům připomenout, že je třeba sjednotit všechny síly proti křižáckému řádu a osvobodit všechny podrobené Litevce.⁵⁰

Zajímavý názor na výsledek bitvy u Kulikovského pole má **Gudavičius**. Litevci musí být vděční Dimitrijovi Donskému, tak jako Angličané Johance z Arku, neboť hrozilo, že by expanze malého litevského národa do ruských zemí mohla zároveň znamenat jeho zánik. Na druhou stranu litevská vláda v ruských zemích znamenala předpoklad pro vznik dalších východoslovanských národů. Rusko může cítit litevskou nadvládu jako historickou křivdu, zatímco Ukrajinci a Bělorusové mohou Litvě vděčit za svoji existenci.⁵¹

Zcela jinak hodnotí situaci po Kęstutově smrti **Kiaupienė**. Kęstutis zastupoval generaci starých politiků druhé poloviny 14. století, naproti tomu nová generace Gediminovců začala hledat východisko z krize, do které litevský

---

⁴⁸ Tamtéž, s. 165.

⁴⁹ Tamtéž, s. 189.

⁵⁰ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 123-124.

⁵¹ Gudavičius, E.: *Lietuvos*, s. 148-149.

stát na konci 14. století upadl. Právě kompromis z roku 1384 mezi Jogailou a Vytautasem byl možný, neboť oba dva patřili k této nové generaci, která pochopila, že křest je jediným způsobem jak tuto krizi přemoci a tím posílit vliv litevského státu na mezinárodním poli.⁵²

2. Krévský akt

Po smrti polského a uherského krále Ludvíka z Anjou v roce 1382 došlo najednou k uprázdnění dvou trůnů. Ludvík po sobě zanechal jen dvě dcery, Jadvygu a Marii. Marie byla později provdána za Zikmunda Lucemburského, který se díky tomuto sňatku stal uherským králem. Jadvyga byla sice zaslíbena rakouskému knížeti Vilémovi, ale polští velmoži brzy změnilí názor a začali koketovat s myšlenkou nabídky polského trůnu litevskému velkoknížeti Jogailovi. Na přelomu let 1383-1384 dostal Jogaila první oficiální nabídku na polskou korunu. Následně Jogaila vyslal svoji delegaci, kterou vedl jeho bratr Skirgaila, vyjednávat podmínky sňatku do Polska. Část delegace poté dále odjela do Budína k Ludvíkově vdově Alžbětě, kde dostala její souhlas k sňatku.

V létě 1385 bylo skončeno jednání mezi Litvou a Polskem o ruku princezny Jadvygy. Delegace polských pánů přijela k Jogailovi na jeho hrad v Krévě. Tam 14. srpna Jogaila potvrdil všechny své předchozí sliby dokumentem, který je znám jako *Krémvský akt*. Jogailou bylo slíbeno, že se on i celá Litva nechá pokřtít, zaplatí 200.000 dukátů snoubenci Vilému Habsburskému, propustí všechny polské zajatce a konečně ten nejdůležitější slib: svoje země na Litvě a Rusi navždy připojí do Koruny polského království (*terras suas Lithuaniae et Russiae Coronae regni Poloniae perpetuo applicare*). Právě poslední slovo *applicare* způsobilo jednu z největších diskusí v litevské, ale i polské historiografii. Dokument potvrdili i jeho bratři Skirgaila, Lengvenis, Karibut a bratranec Vytautas. Na počátku roku 1386 přijel Jogaila s bratry a Vytautem do Krakova. 15. února byl proveden křest. Jogaila dostal nové

---

⁵² Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 142-144.

křesťanské jméno Vladislav, Vytautas dostal jméno Alexander. Svatba s Jadvygou se uskutečnila 18. února a korunovace Jogaily polským králem se udála 4. března.

Otázky proč právě litevského velkoknížete Jogailu si Poláci vybrali za svého krále a problémy spojené s Krévským aktem, jsou častým námětem úvah litevských historiků. **Šapoka** míní, že polští velmoži, kteří sousedili s Litvou chtěli mít přístup k Černému moři, a proto jim připadal Jogaila jako nejvhodnější muž pro Jadvygu. Tuto myšlenku propagovali především velmoži z Malopolska. I mezi velmoži z Velkopolska měl Jogaila mnoho zastanců, ti zas doufali, že se jim podaří společně porazit nebezpečného souseda – křižácký řád. Kromě toho Poláky lákalo, že by se mohli v očích celé Evropy proslavit jako křtitelé Litvy.⁵³

To, že Jogaila daroval Polsku Krévským aktem Litvu, není v žádném případě pravda. Polská šlechta opravdu cítila, že dostala druhý stát. Samotnému Jogailovi bylo zcela jedno, který stát ke kterému bude připojen. Když sliboval připojit Litvu k Polsku, tak mu především záleželo na tom, aby v obou státech vládl sám, bez dělení si moci s ostatními litevskými knížaty.⁵⁴

Příčiny proč si Poláci vybrali Jogailu za svého krále vidí další prvorepublikový historik **Šležas** úplně stejně jako **Šapoka**, avšak zcela jinak popisuje Krévský akt. Poslední bod aktu, kdy Jogaila slibuje věčně připojit litevské a ruské země k Polsku, je z právního hlediska inkorporace a ne unie. Akt unie by byl, kdyby si ten druhý stát zachoval samostatnost a státy by spojovaly pouze společné instituce (reálná unie) či společný panovník (personální unie). V Krévském aktu se hovoří pouze o Jogailových závazcích. Samotný Krévský akt bude lépe nazývat inkorporací či anexí Litvy. Proto litevské velkoknížectví přestalo existovat jako samostatný stát a mimo Jogaily se nikdo nemohl stát litevským velkoknížetem.⁵⁵

---

⁵³ Šapoka, A.: *Lietuvos*, s. 104.

⁵⁴ Tamtéž, s. 108.

⁵⁵ Šležas, Paulius: *Vytauto santykiai su Lenkija*. In: Vytautas, s. 144-145.

Je zajímavé, že se marxistický historik **Žiugžda** téměř vůbec nezaobírá Krévským aktem, pouze lituje, že se neuskutečnila připravovaná svatba Jogaily s dcerou Dimitrije Donského Sofií. Uskutečněním tohoto sňatku by se Litva sblížila s ruským státem a tím by posílila svoje pozice v boji proti křižáckému řádu.⁵⁶

S nejprovokativnějším názorem na Krévský akt přichází exilový historik **Dainauskas**. Krévský akt je ve skutečnosti v pozdější době vyrobené falzum. Je s podivem, že v následujících smlouvách mezi Polskem a Litvou, začínaje Vilensko-radomskou unií z roku 1401 a konče aktem Lublinské unie z roku 1569, není nikde Krévský akt vůbec zmiňován. Taktéž kanovník krakovské kapituly, jenž sepsal „polskou historii“, se ve svém díle nezmiňuje o Krévském aktu. Tento akt mohl být vyroben člověkem sběhlým ve starých gotických textech. Snad se mohl objevit poté, co Napoleon 30. června 1812 vyhlásil proti polské vůli obnovení litevského velkoknížectví, ale stejně tak mohl být vyroben v 16. či 17. století.⁵⁷

Litevská historička **Kiaupienė** nesleduje, proč si Poláci vybrali Jogailu, ale proč si Jogaila vybral právě polské království jako prostředníka k pokřtění Litvy. Litva si mohla vybrat ze tří různých možností – přijmou křest od řádu, Moskvy nebo Polska. Byl zamýšlen dokonce Jogailův sňatek s dcerou moskevského knížete Dimitrije Donského Sofií, při této příležitosti měl Jogaila přijmout křesťanství. Tento plán byl zamítnut, neboť se Jogaila obával, že moskevský vliv na dění v Litvě bude příliš velký a nezastaví agresi řádu proti východním schizmatikům. Jogaila si tedy vybral třetí možnost – Polsko. Tento sousední slovanský stát vypadal ze všech ostatních států nejmíň nebezpečně a mohl se stát oporou Litvy proti Moskvě a být spojencem proti řádu. Kromě toho

---

⁵⁶ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 126.

⁵⁷ Dainauskas, Jonas: *Kriavo akto autentiškumas*. In: *Lituanistikos instituto 1975 metų suvažiavimo darbai*, Chicago 1976. s. 51-71.

polští politici nabízeli Jogailovi taktéž svůj trůn, a proto si Jogaila nemohl jinak vybrat.⁵⁸

Dnes hodně litevských i polských historiků souhlasí, že Krévská smlouva nebyla žádnou unií. Krévským aktem Jogaila pouze potvrdil to, co během námluv s Jadvygou slíbil Skirgaila jeho jménem. Při nástupu Jogaily na trůn mohl být sepsán oficiální akt smlouvy mezi Polskem a Litvou, avšak žádný takový dokument se nezachoval. Můžeme tvrdit, že na konci 14. století nebylo v litevském velkoknížectví sil, které by si přály spojení litevského státu s polským královstvím. To dokazuje i fakt, že, poté co odjel Jogaila kralovat do Polska, většina litevské šlechty podporovala Vytautovo úsilí stát se suverénním vládcem na Litvě. Taktéž Polsko nebylo na konci 14. století prozatím schopno absorbovat mnohem větší stát. Je možné hovořit spíše o Jogailově zainteresovanosti uzavřít politickou dohodu s Polskem, jež by pomohla rozšířit vládu Gediminovy dynastie v regionu. Takovýmto způsobem by Jogaila posílil svoji prestiž a mezinárodní pozici litevského státu v Evropě. Krévský akt je tedy možno spíše nazývat svatebním protokolem.⁵⁹

Krévský akt sice Jogailovi nadiktovali polští páni, jak zmiňuje **Jučas**, avšak ten jej přijal, protože chtěl překonat stávající politickou krizi na Litvě. Zapojit Litvu do rodiny křesťanských států a získat plody západní civilizace. Slib připojení litevského velkoknížectví k polskému království, znamenal pouze to, že sám bude vládnout polskému království i litevskému velkoknížectví. To dokazují i pozdější jeho dokumenty. Polští páni však měli na mysli likvidaci polského státu a o to i později usilovali.⁶⁰

3. Události na Litvě do roku 1392

V roce 1387, poté co se Jogaila stal polským králem, určil svým náměstkem (zástupcem) na Litvě svého bratra Skirgailu. Skirgaila však nedostal

---

⁵⁸ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 144.

⁵⁹ Tamtéž, s. 145-146.

⁶⁰ Jučas, M.: *Lietuvos ir Lenkijos unija*, Vilnius 2000, s. 363-364.

velkoknížecí titul a práva s ním spojená. Nemohl ani vydávat privilegia, což bylo knížecím znakem. Tudíž mu patřila pouze správa kraje a o tu se ještě musel dělit s Mikulášem Moskorzewským, který se stal velitelem polské posádky na vilniuském hradě. Téhož roku Skirgaila spolu s Vytautem porazili neposlušného polockého knížete Andreje. Jeho spojenec, smolenský kníže Svjatoslav, byl v bitvě zabit a jeho syn Jiří byl donucen s Litvou uzavřít mír. Smolensk se znovu dostal do litevského vlivu, čímž byla připravena cesta k jeho připojení. Bylo slíbeno, že, bude-li Andrejovi odebrán Polock, bude Vytautas vládnout v Trakai, avšak to se nestalo. Pomalu se začal rodit nový konflikt Vytauta s Jogailou.

Ještě před tímto konfliktem se na Litvě udála velká změna. Roku 1387 byla celá Litva, kromě Žemaitška, pokřtěna. Bylo založeno vilenské biskupství. Biskupovi a duchovním daroval Jogaila několik dvorů. Také byla vydána první litevská církevní privilegia podobná těm, jaká měla i polská církev. Byla vydána i zemská privilegia pro šlechtice, která však byla přiznána pouze katolíkům, pravoslavní křesťané byli například vyloučeni ze všech státních úřadů a katolíkům bylo zakázáno se s nimi ženit. To mohlo vyvolat v budoucnosti velké nepokoje ze strany pravoslavné šlechty.

V Litvě začínala propukát nespokojenost, neboť na cizí nadvládu nebyli zvyklí. Skirgaila neměl prakticky žádnou moc a ve Vilně zůstávala Jogailova polská záloha. Vytautas, který ze začátku podporoval Jogailovu politiku, se teď začal od Jogaily odvracet. Část jeho straníků byla uvězněna, anebo jim byly odebrány jejich země. Vytautas se pokusil sblížit s Moskvou. Z tatarského zajetí utekl Vasilij, syn moskevského knížete Dimitrije, navštívil Vytauta v Lucku a zde se zasnoubil s jeho dcerou Sofií. To byl čin proti Jogailovi. Vytautova situace na Litvě se stala neúnosnou a roku 1389 se znovu poddal řádu.

Křižáci doufali, že Polsko a Litvu rozdělí, k čemuž hodlali využít právě Vytauta. Tentokrát byl řád opatrnější. Vytautas novou smlouvou v Grodnu z 19. ledna 1390 slíbil splnit smlouvu z roku 1384. Do zástavy dal řádu sestru Ringailė, bratra Zikmunda se synem Mikulášem, několik věrných knížat a kolem

stovky šlechticů. K Vytautovi přijeli do Pruska poslové od moskevského knížete Vasilije, který se mezitím už stal velkoknížetem (1389-1425). Svatební smlouva byla úspěšně uzavřena a Vytautova dcera Sofie byla doprovozena do Moskvy. Skirgaila se stával v Litvě čím dál tím více nepopulárním. Na Litvě znovu vypukla občanská válka. Vytautových straníků rychle narůstalo. Do války proti Jogailovi a Skirgailovi byli vtaženi i Žemaité. 31 zástupců ze 7 žemaitských krajů uzavřelo s Vytautem a řádem mír. Vytautas spolu s řádem podnikl na Litvu několik trestných výprav, které se jako většina skončila vypleněním území. Jogailovy neúspěchy v boji s Vytautem vyvolávaly v Polsku nespokojenost. Bylo mu vyčítáno, že nepotřebně mrhá silami Koruny ve sporech o Litvu. Byla tudíž znovu nastolena otázka, zda nevybrat pro Litvu zvláštního knížete, jenž by vládl přímo z Vilnius. Jogaila se proto znovu tajně obrátil na Vytauta a nabídl mu mír. Vytautas souhlasil, vypálil několik řádových hradů a rychle odjel do Grodna. Tímto způsobem ukončil svůj druhý vztah s řádem. Za tuto novou zradu musel až do roku 1398 sedět ve pruském vězení jeho bratr Zikmund.

5. srpna 1392 se Vytautas sešel s Jogailou na Astravském dvoře poblíž Lidy, kde byla také podepsána smlouva. Vytautas zabral Skirgailovo místo (*Dux Lithuaniae*) a mohl se titulovat jako *trakajský a lucký kníže*. Skirgailovi byl ponechán Polock a slíbeno kyjevské knížectví. Musel také slíbit, že se Litva neoddělí od Polska a zavázal se Polsku pomáhat proti jeho nepřátelům. Vytautas dostal bezprostředně velkou část litevského státu. Titul velkoknížete mu tehdy ještě nepatřil.

Při povrchním pohledu se zdá, že Vytautovo chování bylo velmi nestálé, píše ve sborníku *Vytautas Didysis Krasauskaitė*. Ve skutečnosti jeho činy usilují jen o jeden cíl – navrácení dědictví. Rok 1392 je ve Vytautově životě zlomovým rokem, protože se definitivně zříká pomoci řádu. Svoje osobní

záležitosti si teď srovnal i s potřebami národa a státu. Nepřítel národa je teď i jeho nepřítelem. Svému národu teď zůstal věrný až do konce života.⁶¹

Ve stejném sborníku **Sužiedėlis** popisuje události kolem křtu. Křty byly prováděny hromadně. Ti litevští šlechtici, kteří nepřijali křest spolu s Jogailou na krakovském dvoře, byli pokřtěni na vilniuském dvoře. Pravidla víry jim musela být překládána do litevštiny, neboť příjíždějící polští a čeští kněží neuměli litevsky. Dokonce i Vytautas a Jogaila museli správnost katolické víry vysvětlovat svým poddaným. Postupně tak byla pokřtěna velká část Litvy, ale na mnoha místech se pohanská víra stále udržovala.⁶²

Podle **Ivinskise** věděl Jogaila, že bude těžké si uchovat vládu v obou státech, a proto začal uvažovat o novém litevském vládcí. Kromě toho tížilo Jogailovu situaci na Litvě více skutečností. Příliš rychlé připojení Litvy k polskému království škodilo jak Litvě, tak i Polsku. Vždyť po šesti letech litevské inkorporace byl polsko-litevský stát ve válce proti německému řádu na tom hůř než předtím. Před unií Kęstutis energicky bojoval na západě, zatímco Algirdas utvrzoval svoji pozici v ruských zemích. Proto teď král musel nejen obnovit litevské velkoknížectví, ale odevzdat je přímo Vytautovi. Bylo to pro něj sice velké ponížení, ale jiného východiska nebylo. De iure byl Vytautas stále Jogailovým náměstkem, avšak už od začátku se choval jako litevský velkokníže.⁶³

V roce 1387 začalo masové obracení litevského národa na katolictví, avšak v této době bylo na Litvě spousta pravoslavných křesťanů. **Žiugžda** se domnívá, že tehdy začalo omezování a ponižování pravoslavných křesťanů. To se dělo v rozporu s dobrými přátelskými styky mezi Litevci a Rusy. Tímto procesem nastal předpoklad pro budoucí nepřátelství mezi těmito národy. Masy litevského lidu se protivily přijetí katolické víry, neboť v ní viděly tu stejnou víru, s kterou přicházeli zloději a vrazi z řad křižáků. Kromě toho se litevský lid

⁶¹ Krasauskaitė, M.: *Vytauto*, s. 259.

⁶² Sužiedėlis, S.: *Vytauto vaidmuo Lietuvos kristianizacijoje*, In: Vytautas, s. 95.

⁶³ Ivinskis, Z.: *Jogailos santykiai su Kęstučiu ir Vytautu iki 1392 metų*. In: Jogaila, s. 77-79.

bránil pokřtění, protože cizinci, jež šířili víru, neuměli litevsky a pohrdali starou litevskou kulturou, litevskými lidovými zvyky, písněmi a lidovým uměním. Proto nepřekvapí, že se křesťanství šířilo velmi pomalu a ještě po staletí se staré pohanské zvyky udržovaly ve spoustě litevských rodin. Téhož roku udělil katolickým šlechticům různá privilegia. Podobná privilegia dostali i katoličtí duchovní, čímž se z katolického duchovenstva na Litvě rázem stala nová feudální vrstva. Tito noví vlastníci půdy nejenže využívali pracující, ale i zneužívali křesťanství. Všemožnými způsoby strašili lid božským hněvem či utrpením v pekle.⁶⁴

Podle **Žiugždy** Vytauta v boji proti polským feudálům podporovaly taktéž masy obyvatel, které chtěly za každou cenu zabránit polským feudálům usadit se na Litvě. Přesto i s Vytautovou činností byl lid na Litvě nespokojen, neboť ho podporoval křižácký řád, který všude jen kradl a zabíjel lidi. Přestože se Vytautas s Jogailou nakonec usmířil, tato dlouhá občanská válka přinesla Litvě mnoho škod, oslabila vojenskou hotovost Litvy a dovolila řádu ještě téměř dvě desetiletí plenit území litevského velkoknížectví.⁶⁵

Už v prvních letech, podle **Kiaupienė**, byla litevská katolická církev dobře materiálně zabezpečena, tzn. byla jí udělena ekonomická a právní imunita ve státě. Jogailova privilegia urychlila vývoj duchovního, šlechtického a městského stavu. Dalšímu formování litevského společenství zabránila znovu obnovená občanská válka mezi Vytautem a Jogailou. Jogaila sice Skirgailovi v roce 1387 přiznal vrchní vládu na Litvě, ale není žádný důkaz, že ho poslouchala i jiná litevská knížata. Algirdův a Kęstutův systém vládnutí se rychle zhroutil, neboť Skirgaila nedokázal provádět tvrdou politiku svého bratra. Skirgailova politika se zakrátko znelíbila nejen ostatním Gediminovcům, ale i nově se tvořící šlechtické vrstvě. Proto brzy došlo ze strany Vytauta k povstání. Sílící Jogailova a Vytautova konfrontace způsobila neklid v řadách polské

---

⁶⁴ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 128-130.

⁶⁵ Tamtéž, s. 131-132.

šlechty, která byla nespokojena se stavem věcí na Litvě. Vytautas nakonec dostal právo Jogailovým jménem vládnout na celé Litvě a užívat titul „kníže litevský“. Vytautas oficiálně přiznal, že je Jogailovým vazalem a že po jeho smrti litevské země případnou opět polskému králi.⁶⁶

Kiaupienė se domnívá, že po přijetí křtu se začal litevský stát rychle integrovat do západoevropské kultury, avšak tento proces zasáhla pouze litevskou část velkoknížectví. Vliv západní kultury se jen málo dotkl pravoslavných zemí v litevském velkoknížectví. V kulturní sféře litevský křest nekonsolidoval vztahy mezi litevským a slovanským společenstvím, ale naopak je oddálil.⁶⁷

K Astravské smlouvě se ještě vrací **Gudavičius**. Nejdůležitější nebyla právní stránka Astravské smlouvy, ale její faktický dopad. Litevský monarcha udržoval jen nominální vazalský vztah s polským králem, tím se rozvoj litevské státnosti vrátil opět do normálních kolejí. Litevské velkoknížectví bylo dostatečně velké, aby se mohlo ubránit anekčním záměrům polské šlechty, ačkoliv měla Litva omezenou suverenitu, chovala se jako stát. Krizový stav, který nastal po Algirdově smrti, byl definitivně překonán.⁶⁸

4. Vytautova východní politika

Vytautas měl teď na Litvě po Astravské smlouvě volné roce a mohl se vypořádat s neposlušnými úředními knížaty, která se cítila za Jogailovy vlády značně svobodná a odmítala poslouchat litevského velkoknížete sídlícího ve Vilniusu. Během několika málo let Vytautas odstranil či donutil k útěku mnoho Gediminových či Algirdových potomků. Postupně odstranil Švitrigailu z Vitebska, Kaributa z Novgorodu-Severského, Vladimíra z Kyjeva, Teodora Liubartoviče z Volyně či Teodora Karijotoviče z Podolí. Místa po odstraněných knížatech zabrali Vytautem vybraní náměstci, kteří se povětšinou rekrutovali

---

⁶⁶ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 146-148.

⁶⁷ Tamtéž, s. 172.

⁶⁸ Gudavičius, E.: *Lietuvos*, s. 178.

z řad litevské šlechty věrné Vytautovi. Když byl v roce 1397 otráven v Kyjevě Skirgaila, tak i jeho místo obsadil Vytautův náměstek. Nezávislá zůstala jen bezvýznamná malá knížectví: Černigov, Pagirij, Ostrog, Ratyň, Kopilí či Zaslaví. Vytautas se už cítil tak mocný, že se od roku 1395 sám začal titulovat velkoknížetem. Takto Vytautas dokončil centralizaci litevského státu, i když nedošlo k přímému připojení těchto údělných knížectví k centru litevského státu. Nicméně do velkoknížecí pokladnice muselo plynout rozhodně více příjmů než za Jogailovy vlády na Litvě. S jejich pomocí teď mohl Vytautas pokračovat v Algirdově dobovačné politice na východ.

Již v roce 1395 obsadila litevská vojska Smolensk. Vytautovi v cestě za ovládnutím většiny bývalé Kyjevské Rusi už stálo především moskevské knížectví. Vytautas věděl, že sám Moskvu nejspíše nepokoří, proto potřeboval proti Moskvě nějakého silného spojence, který by mu pomohl porazit a svrhnout moskevského knížete z trůnu. Brzy se Vytautovi k tomu opravdu naskytlá příležitost. Chána Zlaté hordy Tochtamyše v roce 1395 rozdrtil u řeky Tereky mocný Tamerlán. Z toho důvodu byl na trůn Zlaté hordy dosazen Koiridžak-Aglen a poté jeho dědic Timur-Kutlug. Tochtamyš, který se nehodlal smířit se ztrátou trůnu, hledal pomoc u Vytauta. U něj našel i se zbytkem svého dvora útočiště. Vytautas byl tak zapleten do tatarské občanské války, avšak naskytlá se mu jedinečná příležitost rozšířit svůj vliv na celou Rus. Získal-li by od Tochtamyše jarlyk a poté by dobyl moskevské knížectví, tak by se stal neomezeným vládcem na Rusi.

V letech 1397-1398 podnikl Vytautas dvě úspěšné výpravy směrem k ústí Dněpru. Rozhodující střetnutí s vojsky Zlaté hordy čekalo Vytauta následující rok. O Vytautových vítězstvích nad Tatary se dozvěděl i papež Bonifác IX., a proto povolil vyhlásit křížovou výpravu proti Tatarům. V květnu 1399 pověřil krakovského biskupa vyhlášením křížácké války. Vrchním velitelem vojska se stal Vytautas. U řeky Vorskly, která je levobřežním přítokem Dněpru, se Vytautovo vojsko 12. srpna 1399 střetlo s vojskem Edigeje, který byl emírem

Timura-Kutluga a čekal tam na jeho příjezd. Bitva u Vorskly se skončila velkou Vytautovou porážkou. V ní zahynulo i mnoho litevských knížat, mezi nimi i několik Algirdových synů a dalších příbuzných. Edigej poté zpustošil kyjevské země a Kyjev se musel vykoupit 3000 rubly. Tataři ještě zahruli do luckých krajů, ty vyplenili a poté se vrátili zpět do svých stepí. Po smrti Timura-Kutluga začaly tatarské vnitřní spory, které jim nedovolily jejich vítězství lépe využít.

Nešťastnou bitvou u Vorskly se skončila jedna z etap Vytautova života. Vytautas se musel prozatím vzdát svých velkolepých plánů podřídit si celou Rus a zpacifikovat Zlatou hordu. Následky této porážky musel Vytautas odčiňovat ještě řadu let. Již v srpnu roku 1400 odpadl od Litvy Smolensk, který Vytautova vojska dobyla až v dubnu 1404. V únoru roku 1406 litevské vojsko nečekaně vtrhlo do pskovských zemí a dosadilo tam knížete Daniela Alexandroviče. Tímto krokem začala intenzivní válka mezi Litvou a Moskvou. Proti Vytautovi v roce 1408 povstala dokonce velká pravoslavná opozice na Litvě, která nebyla spokojena s jeho centralizační politikou a se svými právy v litevském velkoknížectví. V čele této opozice byl nepokojný Jogailův bratr Švitrigaila, který se spoléhal na pomoc Moskvy. Válka se však obešla bez větších bitev a už na podzim 1408 se moskevský Vasil I. usmířil s Vytautem. Podzimním mírem z roku 1408 byla vytýčena hranice mezi Moskvou a Litvou na celé 15. století, kterou byl střední tok řeky Ugry (levobřežní přítok Oky).

Na dlouhá léta byla aktivní Vytautova politika na východ zastavena. Znovu aktivní začal být Vytautas až po smrti Vasilije I. (1425). V srpnu 1426 sebral Vytautas velké vojsko a vytáhl na Pskov. Tuto kupeckou republiku se mu dobýt nepovedlo. Vytautas, alespoň vyplenil okolní území. 25. srpna 1426 byl uzavřen věčný mír. Pskov se musel vykoupit 1000 rubly. Slavnou se stala i jeho další výprava na východ v roce 1427, v které Vytautas zašel až za Smolensk do krajů řeky Oky, do Kalugy, Tuly a Rjazaně. Spousta ruských knížat se tehdy stala jeho vazaly. Litevské velkoknížectví v této době nabylo největších rozměrů. V roce 1428 se Vytautas vydal na svoji poslední výpravu směrem

na východ, s úmyslem dobýt Novgorod. Toto tažení se skončilo podobně jako výprava na Pskov. Město se dobýt nepodařilo. Novgorod však musel zaplatit 10.000 rublů výkupného.

Dėdinas si všímá, že odstraněním větších údělných knížat nastaly na Litvě veliké změny. Litevský stát se začal centralizovat, jelikož obsazené země byly odevzdány do rukou náměstků věrných velkoknížeti. Předtím se údělná knížata cítila značně nezávislá a neřídila se pokyny litevského velkoknížete. Velkoknížecí náměstci teď svého pána podporovali jak materiálně, tak politicky. Tímto způsobem se všechna tato území dostala zcela do závislosti na Vytautovi. Tehdy se začalo i zestátňování krajů obývaných Rusy, v nichž se rozšiřoval litevský vliv. Po těchto událostech se začala zvětšovat velkoknížecí pokladnice, neboť příjmy, které si dříve ponechávala údělná knížata, teď plynuly přímo do centra. Státní centralizace a její zapojení do jedné politické jednotky a vzrůst Vytautových materiálních možností znamenalo to, že nejen zbývající knížata uvnitř litevského státu, ale i moskevské knížectví či Zlatá horda teď musely s Vytautem vážně počítat jako s nebezpečným soupeřem.⁶⁹

Podle **Dėdinase** byla pro Vytauta bitva u Vorskly velkým úderem. Snad první Vytautovy úspěchy nad Tatary, byly příčinou toho, že vtrhnuv do války byl málo opatrný. Prohrou utrpěla jeho autorita. To byla také vhodná příležitost pozvednout hlavu proti všem litevským nepřátelům. Po této bitvě se Vytautovi zhroutily všechny jeho plány. Měl v úmyslu ovládnout moskevské knížectví a celou východní Evropu, vyhlásit litevskou samostatnost a zasadit řádu rozhodující úder. Jestliže je dnes Litva malý stát s 3 miliony obyvatel, je třeba hledat příčinu tohoto stavu také v porážce u Vorskly. Řešení tatarského problému bylo nejspíš předčasné, neboť Litva prozatím nedobyla všechna ruská knížectví, především Moskvu. Vytautas, ačkoliv tehdy žil s Moskvou v míru, nepochybně chápal její roli a význam na východě. Tak jako jeho strýc Algirdas věděl, že mít ve svých rukou Moskvu, znamenalo vlastnit celou Rus. Proto

---

⁶⁹ Dėdinas, V.: *Vytauto vidaus ir užsienio politika ligi Žalgirio mūšio*, In: Vytautas, s. 48-49.

Vytautas s takovou radostí k sobě přijal uprchnuvšího Tochtamyše a s jeho pomocí doufal usednout na moskevském trůně. Tímto způsobem chtěl prostřednictvím Tatarů získat vliv na dění v ruských zemích. Kromě toho by získal definitivní přístup k Černému moři, potřebný k dalšímu rozvoji podolských a kyjevských krajů.⁷⁰

Žiugžda si záměrně málo všímá Vytautových úspěchu na východě a vyhýbá se komentářům, jež by zmiňovaly jeho úsilí dobýt moskevské knížectví. To souvisí s jeho koncepcí marxistických litevských dějin, která nemohla zdůrazňovat úspěchy Litevců v boji proti „velkému“ ruskému národu. Zabývá se pouze odstraněním údělných knížat. S podporou feudální společnosti a taktéž i služebnou šlechtou, s jejíž pomocí získal Vytautas vládu na Litvě, zničil mnoho údělných knížectví a připojil je bezprostředně k litevskému velkoknížectví jako zvláštní území, kterému vládli feudální velmoži věrní Vytautovi. Vytautovy zásahy se však nedotkly práv místních feudálů – ani Rusů, Litevců, pravoslavných, katolíků či pohanů, avšak ničení systému údělných knížat zvětšilo vykořisťování místních rolníků, jež byli nuceni teď pracovat i pro velkoknížete.⁷¹

Ivinskis shrnuje Vytautovu východní politiku. Vytautovo působení v jihovýchodním prostoru se projevilo trojím způsobem: 1) k centru připojil rozložené části knížectví, 2) přijal do vazalské poslušnosti kraje ve vzdáleném moskevském pohraničí, 3) vyhledával tatarskou spolupráci, pokoušel se usadit ve všech ruských zemích. S tatarskou pomocí hodlal uskutečnit starý Algirdův plán. Vytautas slíbil krymskému vládci Zlaté Hordy, chánu Tochtamyšovi, že když porazí jeho nepřítele Timura-Kutluga, dosadí ho na tatarský trůn a on jeho zas pro změnu na moskevský.⁷²

Podle **Kiaupienė** mnoho údělných knížat, jež v letech 1386-1388 Jogailovi formálně složila vazalskou přísahu, ve svých knížectvích vládla velmi

---

⁷⁰ Tamtéž, s. 61-64.

⁷¹ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 134-135.

⁷² Ivinskis, *Lietuvos*, s. 311.

samostatně. Příliš velká nezávislost těchto knížat oslabovala centrum velkoknížecí vlády a zevnitř rozkládala stát. Problém údělných knížat byl obzvláště aktuální, když Jogaila odjel do Polska a Skirgaila nedokázal samostatně vládnout. Vytautas pochopil situaci a začal s efektivní centralizační politikou státu, která zároveň nastartovala jeho modernizaci. Dosazení náměstci byli zcela noví lidé, nespojení rodinnými svazky s Gediminovým rodem, jež si nemohli nárokovat velkoknížecí trůn. Množství z nich byli Vytautovi věrní katoličtí šlechtici pocházející z jádra litevského velkoknížectví – Litvy. Právě tato protekcionistická Vytautova politika měla za následek postupný vznik velmožů na Litvě. Z těchto nových vlastníků půdy později vyrostly na Litvě velké šlechtické rody – Manvydové, Kešgailové, Radvilové či Goštautové. Vytautova centralizační politika se však nelíbila polské šlechtě, jež si sama dělala nároky na úrodné země ve Volyni a Podolí. Nastala paradoxní situace, připojování údělných knížectví prováděl Vytautas vždy Jogailovým jménem. Ve skutečnosti touto svou činností Vytautas zakládal na konflikt s Jogailou jako polským králem.⁷³

5. Litva a německý řád

Německý řád po pokřtění Litvy ztratil už i ideologický důvod k útokům proti litevskému velkoknížectví. Nicméně řádová vojska po druhé Vytautově zradě ještě několikrát vyplenila litevské území. Řád ideologicky obviňoval polského i litevského panovníka, že k pokřtění na Litvě téměř nedošlo a že slovanští obyvatelé litevského velkoknížectví jsou stále schismatici. Posledním nepokřtěným územím zůstávalo Žemajtsko. Právě o toto území se strhla dlouholetá válka mezi Vytautasem a německým řádem.

Na Žemajtsko si sice dělaly nároky obě strany, jak litevská tak i řádová, avšak Vytautas si potřeboval uvolnit ruce na západě, aby se mohl plně věnovat východní politice, a proto neváhal Žemaity obětovat. V říjnu 1398 se Vytautas

---

⁷³ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 149-151.

setkal na Salynském ostrově (na Němenu) s magistrem Německého řádu Konrádem Jungingenem, kde byl podepsán mír mezi Litvou a německým řádem, kterým bylo Žemaitsko předáno řádu. Německý řád zato propustil Vytautova bratra Zikmunda. V roce 1401 proti řádové moci povstali obyvatelé Žemaitška. Vytautas toto povstání podpořil, a tím se opět s řádem dostal do válečného konfliktu. Řád teď začal podporovat nároky na velkoknížecí trůn nejmladšího bratra Jogaily Švitrigaily. Vytautovi, jenž tehdy potřeboval dobýt Smolensk, nezbývalo nic jiného než znovu uzavřít s řádem mír. Vytautas uzavřel s řádem v Raciązi (v Polsku) novou smlouvu, ve které slíbil plnění podmínek Salynského míru, tudíž Žemaitsko opět připadlo Polsku.

V roce 1409 vypuklo v Žemaitsku nové povstání. Vytautovi straníci zapalovali spoustu křižáckých hradů a vyháněli křižáky ze země. Vytautovy vztahy s řádem tím zcela ochladly. Válka s německým řádem kvůli Žemaitsku se zdála být zcela nevyhnutelná. Řád se pravděpodobně domníval, že bude válčit pouze s Litvou, ale Jogaila Vytauta v boji podpořil. Řád nejdříve 14. srpna 1409 napadl Polsko (Dobrzyńsko). Válka tam netrvala dlouho a již v říjnu bylo sjednáno příměří do 24. června 1410 a spor měl vyřešit německý a český král Václav IV. Václav IV. rozhodl spor ve prospěch řádu, přiznal mu Žemaitsko a celý levý tok Němenu až ke Grodnu. Jogaila ani Vytautas s tímto rozhodnutím nesouhlasili a začalo se schylovat k rozhodující bitvě. Grunwaldská bitva (lit. Žalgiris), v níž polsko-litevská vojska 15. července 1410 porazila na hlavu řádové rytíře, se stala zlomovým okamžikem v litevsko-polských dějinách. Expanze řádu na východ tím byla definitivně zastavena.

Spojenecké vojsko poté ještě oblehlo Małbork, ale tomu se podařilo ubránit. Vytautas pak odtáhl se svým vojskem zpět na Litvu, neboť mimo Žemaitška a Suvalského kraje stejně nemohl více získat. V Toruni roku 1411 byl podepsán mír mezi spojenci a řádem. Polsko získalo zpět Dobrzyńsko a do konce Vytautova a Jogailova života se řád musel vzdát Žemaitška.

Šapoka vidí ve Vytautovi člověka „bez předsudků“, který neváhal

dvakrát obětovat Žemaity a poslat je do nepřátelských rukou. Vytautas však nemohl jednat jinak, protože od Poláků se pomoci nemohl dočkat a sám nutně potřeboval sílu k ovládnutí východních zemí. Teprve až v roce 1410 se dohodl s polským králem Jogailou na společném postupu proti německému řádu, jehož porážka u Grunwaldu měla ohromný význam. Zpráva o vítězství spojenců brzy obletěla celou Evropu a všichni věděli, že řád prohrál bitvu ne s pohany, ale se dvěma křesťanskými panovníky. Po této prohře řád začal pomalu, ale jistě slábnout. Tímto vítězstvím byly zachráněny nejen zbývající nepodrobené litevské země, ale široké slovanské kraje. Největší zásluhu na tomto úspěchu mají dva Litevci – Jogaila s Vytautem. Především Vytautas se může cítit jako skutečný vítěz.⁷⁴

Žiugžda se domnívá, že řád se často snažil Litvu a Polsko mezi sebou rozhádat, avšak tentokráte se mu to nepodařilo. V roce 1409 povstaly masy polských rolníků, jež usilovaly odebrat řádu Pomoří a další polské země, aby Polsko bylo svobodné a mělo bezprostřední přístup k Baltskému moři. Kvůli tomu i Polsko vstoupilo společně s Litvou do války proti křižákům. Na pomoc křižákům přišli různí nepřátelé svobodných národů – feudálové z Francie, Anglie, Belgie a dalších krajů západní Evropy. Naštěstí Litvě a Polsku přispěchali na pomoc obyvatelé ruských, ukrajinských a běloruských zemí. S polským vojskem přijela i část českých vojáků spolu s českým národním hrdinou Janem Žižkou. Především zásluhou smolenských pluků se podařilo spojencům porazit na hlavu křižácké vojsko.⁷⁵

I když podle **Žiugždy** nebylo vítězství zcela využito a křižácký řád nebyl zničen, jeho vojenská a politická moc byla nalomena. Po grunwaldské bitvě přestal být řád pro Polsko a Litvu smrtelně nebezpečný. Dvoustleté ničení litevského národa, ekonomického a kulturního života bylo zastaveno. Vítězství u Grunwaldu ukazuje, jak bylo důležité pro Litevce postupovat jednotně s ruským

---

⁷⁴ Šapoka, A.: *Vytauto vieta mūsu istorijoj*, In: Vytautas, s. 271-272; Šapoka, A.: *Lietuvos*, s. 130.

⁷⁵ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 139-140.

národem, neboť jen společnými silami mohli přemoci takového silného soupeře. Velmi důležitým činitelem, který rozhodl o vítězství a zachránil tak litevský národ od teutonského otroctví, bylo mimojiné spojení s Polskem.⁷⁶

Exilový historik **Ivinskis** význam bitvy u Grunwaldu komentuje jen málo. Grunwaldská bitva se proslavila po celé Evropě. V ní společným dílem vyhráli dva Gediminovci sedící na stolicích ve Vilniusu a Krakově. Ačkoliv řádový stát se po tomto úderu dočasně vzpamatoval, tak se silně zatřásla jeho budoucí existence.⁷⁷

Také současný historik **Jučas** se podrobně zabývá významem bitvy u Grunwaldu. Řádu sice byla i nadále posílána materiální i morální podpora, avšak Evropa mu už „nedodávala“ více rytířů na boj proti pohanům. V politické oblasti otevřela Grunwaldská bitva cestu postupné likvidace řádu, nejenže zastavila německou agresi na Litvu, ale skončily i dvoustleté výpravy do baltských zemí. Pro řád, který se teď stal pouhým satelitem lucemburské dynastie, bylo nyní vůbec těžké udržet hrady a města ve své zemi. Nejdůležitějším politickým výsledkem Grunwaldské bitvy se stalo osvobození Žemaitška, druhý konkrétní výsledek byl ten, že Polsko-litevská unie úspěšně obstála ve společném boji.⁷⁸

6. Polsko – litevské vztahy

Porážka u Vorskly v roce 1399 způsobila novou vlnu povstání proti Vytautovým náměstkům ve slovanských zemích litevského velkoknížectví a donutila Vytauta a litevskou šlechtu hledat znovu kompromis s Jogailovým Polskem. Také Jogaila byl po smrti své ženy Jadvygy v tíživé situaci a i on byl nucen hledat kompromisní východisko. V roce 1401 bylo po delším jednání dosaženo dohody, která byla stvrzena 4 různými stranami: Vytautem, Jogailou, litevskými a polskými šlechtici. Vytautas a litevská šlechta potvrdili listiny

---

⁷⁶ Tamtéž, s. 141.

⁷⁷ Ivinskis, Z.: *Lietuvos*, s. 343.

⁷⁸ Jučas, M.: *Žalgirio*, s. 301-302.

ve Vilně a polští šlechtici s Jogailou v Radomi, proto je tato smlouva nazývána *Vilensko-radomským aktem*. Jogaila předal Vytautovi velkoknížecí vládu na Litvě. Po Vytautově smrti se mělo litevské velkoknížectví navrátit zpět Jogailovi a jeho potomkům, případně Koruně polské, s výjimkou těch zemí, které určí král bratru Zikmundovi, a těch, které ženě Anně zapíše do věna v dožití a které po jejich smrti připadnou králi. Polská šlechta slíbila, že zemře-li Jogaila, nezvolí si krále bez vědomí litevské šlechty a Vytauta. Totéž musela slíbit litevská šlechta, zemřel-li by Vytautas, že si panovníka nevyberou bez vědomí polského panovníka a polských pánů.

Po bitvě u Grunwaldu nastala znovu potřeba zformovat vztahy s Polskem. Vše bylo dohodnuto 2. října 1413 na sjezdu v Horodle. Tam byla také přijata nová smlouva. Nové vztahy mezi Polskem a Litvou byly zformovány tak, že Litva po Vytautově smrti nepřipadne Polsku, ale může si vybrat svého panovníka, pouze však se souhlasem polského panovníka a polských pánů. Také Poláci slíbili nevybírat si svého panovníka bez litevského vědomí. Volba jak polského krále, tak litevského velkoknížete se stala závislou na souhlasu smluvního partnera. Ve smlouvě bylo znovu zdůrazněno, že oba celky jsou spojeny a tvoří jeden stát. Dále byly uděleny polské šlechtické výsady a erby 47 vybraným litevským šlechtickým rodinám. Práva byla opět udělena pouze katolické šlechtě, a to mohlo opět v budoucnu vyvolat velkou nespokojenost pravoslavných šlechticů v litevském velkoknížectví.

Unie z roku 1401 byla podle **Šležase** kompromis mezi Jogailou a Vytautem. Jogaila chtěl úplné vtělení Litvy do Polska, zatímco Vytautas se chtěl odtrhnout. Síly obou panovníků se ukázaly být malé, aby svoje úmysly mohly dovést do konce. Jogaila vlastně jen legalizoval vládu, kterou si Vytautas už dávno přivlastnil a kterou již na Litvě vykonával. Velkoknížecí vláda mu připadla doživotně, ale po jeho smrti měla zaniknout a znovu připadnout Jogailovi a Polské koruně. Akty z roku 1401 zajistily Litvě rovnoprávnost vůči Polsku, kterou dosud právně neměla. Žádné společné instituce nejsou

v dokumentech zmiňovány. Tudíž můžeme konstatovat, že tato unie byla *unii personální*. Vytautovi se tedy nepodařilo zcela odtrhnout od Polska, alespoň legalizoval svoji velkoknížecí vládu a zajistil Litvě prozatímní nezávislost.⁷⁹

Pro **Šležase** byla Horodelská unie veliká výhra pro Poláky, zvláště v kulturním významu. Obzvláště škodlivý bod smlouvy bylo udělení erbů, práv a svobod naší šlechtě. Naše šlechta se brzy začala popolšťovat a poddala se polské kultuře. Největší rozdíl mezi uniemi z let 1401 a 1413 byl ten, že Litva ani po Vytautově smrti nebude opět přímo vtělena k Polsku, ale že velkoknížecí vláda na Litvě bude mít pokračování. Byla nejen potvrzena samostatná Vytautova vláda na Litvě, ale i samostatnost Litvy jako takové. Přesto však mohl Vytautas po Grunwaldské bitvě vyžadovat ještě více, mohl se zcela od Polska odtrhnout.⁸⁰ Podobně vnímá Horodelskou unii i **Žiugžda**. Udělení erbů litevským feudálům mělo ještě více zdůraznit význam litevské šlechty, ale tímto skutkem chtěli polští feudálové oslabit snahu o zachování litevské samostatnosti.⁸¹

Ivinskis si všímá, že litevská šlechta se poprvé v litevské historii účastnila na Vilensko-radomské smlouvě z roku 1401. Šlechta nebyla pouze svědkem, ale i garantem tohoto aktu. To se mohlo stát, protože se Vytautas ve své politice velmi opíral o litevskou šlechtu. V politickém životě litevského velkoknížectví se teď katolická šlechta dostala do popředí, obsadila všechny významné úřady a pravoslavnou šlechtu zatlačila trochu do pozadí.⁸² Na rozdíl od **Šležase** nevidí **Ivinskis** adopci 47 litevských šlechticů vůbec škodlivě. Byl to sice první krok ke sblížení polské a litevské šlechty, avšak na začátku 15. století se mnoho v pozicích litevské šlechty nezměnilo, tudíž ještě nemůžeme v žádném případě hovořit o polonizaci litevské šlechty.⁸³

---

⁷⁹ Šležas, P.: *Vytauto*, s. 169.

⁸⁰ Tamtéž, s. 184-185.

⁸¹ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 146.

⁸² Ivinskis, Z.: *Lietuvos*, s. 365.

⁸³ Tamtéž, s. 368-369.

Svůj názor na Vilensko-radomský akt má i **Kiaupienė**. Jednání v roce 1401 nevytvořily novou situaci, jen právně zformovaly vztah, který mezi Litvou a Polskem panoval už od roku 1398. Nové bylo pouze to, že vedle panovníka oficiálně litevské velkoknížectví zastupovala i šlechta, která svým jménem souhlasila s tímto aktem. Litevská šlechta byla již dříve nepochybně důležitým faktorem v politických jednáních, avšak na začátku 15. století poprvé ukázala, že dokáže nejen reprezentovat svůj stát, ale také že má právní sílu rozhodovat ve státních věcech. Vilensko-radomský akt otevřel Vytautovi a litevské šlechtě reálné možnosti, jak si zachovat nezávislost Litvy i do budoucnosti.⁸⁴ Horodelský akt se lišil pouze tím, že Litvě byla přiznána volba panovníka i po Vytautově smrti. Nejdůležitější novinkou bylo udělení polských erbů 47 litevským a žemaitským šlechticům. Tímto symbolickým aktem Vytautas uskutečnil úplné zrovnoprávnění litevské šlechty s ostatní katolickou šlechtou v Evropě. Pozdější sněm konaný v Polsku poté formálně legalizoval litevskou elitu jako sílu vládoucí spolu s velkoknížetem a rozšířil její práva, zároveň byla litevská šlechta vtažena do politického života polského království.⁸⁵

7. Vytautova církevní politika

V roce 1387 bylo za Jogaily na Litvě pokřtěno jen obyvatelstvo Aukštaita. Po Toruňském míru (1411), kdy Vytautas znovu získal Žemaitsko, se hned začalo uvažovat nad pokřtěním Žemaitů, kteří i nadále zůstávali pohany. Řád se však Žemaita nehodlal prozatím zřici, a proto bylo potřeba jeho rychlého pokřtění, aby řád už neměl žádnou záminku pro šíření křesťanství. V roce 1413 Vytautas společně s Jogailou odjeli do Žemaita, kde v několika místech zničili pohanské svatyně a pokřtili první obyvatelstvo. Tou dobou, kdy se Litva přela s řádem o Žemaitku, byl do Kostnice svolán církevní koncil, který měl mimojiné jednat i o Žemaitku. Vytautas, aby udělal lepší dojem na

---

⁸⁴ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 154.

⁸⁵ Tamtéž, s. 173-174.

účastníky koncilu, odeslal do Kostnice 60 pokřtěných žemaitských šlechticů, kteří měli sami přednést stížnost kvůli útokům a krutostem řádu. Roku 1415 předali svoji stížnost, v které dokazovali množství provinění řádu a volali po boží pomstě. Z dlouhého křížácko litevského sporu v Kostnici se měl o řádu na západě vytvořit velmi negativní dojem. Jogaila a Vytautas uspěli. Nakonec koncil nakázal vilenskému biskupu Petrovi a lvovskému biskupu Janovi odebrat se do Žemaitška a založit tam biskupství. V roce 1417 bylo žemaitské biskupství definitivně založeno a stejně jako již předtím vilniuské biskupství štědře obdarováno pozemky.

Vytautas nenechával stranou také pravoslavné, kteří žili v ruských zemích litevského velkoknížectví. Vytautas se snažil ruské země patřící do litevského velkoknížectví více integrovat do Litvy, aby neměly žádné vztahy s Moskvou, avšak v Moskvě působil pravoslavný metropolita, který řídil záležitosti pravoslavných v litevském velkoknížectví. V roce 1408 byl zvolen nový moskevský metropolita Fotius, s jehož působením ve velkoknížectví nebyli spokojeni litevští pravoslavní biskupové.

V roce 1414 přijeli do Novogrodku pravoslavní biskupové působící v litevském velkoknížectví, předali Vytautovi stížnost kvůli Fotiovu působení na Litvě a do Cařihradu byla poslána prosba, aby byl vybrán pro Litvu jiný metropolita. Na podzim se biskupové znovu setkali. Vytautas nabídl na místo kyjevského metropolity svého kandidáta, vzdělaného bulharského mnicha Gregorije Camblaka. Camblak byl poslán do Cařihradu, aby byl vysvěcen kyjevským metropolitou. Cařihradský patriarcha Eufemius byl tradičně proti zavedení litevského metropolity a podpořil moskevského Fotia. Bez ohledu na postoj Cařihradu byl 15. listopadu 1415 v Novgorodku Camblak zvolen a vysvěcen kyjevským metropolitou.

Vytautas nejenže znovu oživil kyjevskou metropolii, ale s Camblakovou pomocí chtěl uskutečnit unii mezi západní a východní církví. Camblak byl spolu s ostatními členy delegace, kterou vypravili Jogaila s Vytautem, vyslán do

Kostnice, aby s papežem a ostatními duchovními vyjednával o unii. 19. února 1418 měl Camblak u papeže Martina V. audienci, kde mu vyložil Vytautův záměr sjednotit pravoslavné s katolíky. Koncil sice tento úmysl pochválil, ale k unii nakonec nedošlo. Camblak se vrátil do Litvy, ale tam se nadlouho neuchytil a odešel zpět do Moldavska. Vytautas se už poté o samostatnou východní církevní politiku nepokusil.

Vytautas byl ostře proti tomu, aby žemaitské biskupství připadlo řížskému arcibiskupovi, proto, jak píše **Sužiedėlis**, se obrátil na kurii, aby zakázala livonskému episkopátu mísit se do záležitostí litevské církve. Na druhou stranu ani řížský arcibiskup nechtěl dovolit, aby litevská církevní provincie byla samostatná, ale spadala přímo pod moc papežovu. Vytautův úmysl byl sjednotit všechny litevské země a všude zavést katolickou víru. Vytautas předpokládal, že by se církevní litevská provincie skládala z vilniuského, žemaitského a vladimírského (ve Volyni) biskupství. Z vilniuského biskupství by se stala metropole. Těmto jeho plánům se do cesty postavila polská církev, takže tento plán zůstal neuskutečněný. Ačkoliv se nepodařilo na Litvě založit církevní provincii, bylo žemaitské biskupství uchráněno před nároky řížského arcibiskupa.⁸⁶

Bylo mnoho příčin, které nedovolily Vytautovi realizovat unijní záměr. Kostnický koncil měl velmi málo času na rozhodování o sloučení východní a západní církve a už v roce 1418 se musel rozejít. Papež tedy projednávání tohoto bodu přeložil až na další církevní koncil. Vytautovi také ublížilo, že Camblak byl dvakrát cařihradským patriarchou proklet a byl vnímán jako uzurpátor kyjevské metropole. Taktéž někteří pravoslavní šlechtici byli nespokojeni s tím, že privilegia z let 1387 a 1413 jim nedávala žádné pravomoce.⁸⁷

Naprostou s jiným pohledem na Vytautovu církevní politiku přichází **Žiugžda**. Papež, který chtěl ubránit řád před právoplatnými nároky Litvy a

---

⁸⁶ Sužiedėlis, S.: *Vytauto*, s. 108-109.

⁸⁷ Tamtéž, s. 113.

Polska na Žemaitisko, obrátil jejich pozornost na východ a poštlal je proti ruským zemím. Za tímto účelem papež Jan XXIII. i Martin V. určili Jogailu a Vytauta generálními vikáři pro Novgorod a Pskov. Tímto způsobem chtěli nejen obrátit pozornost litevských feudálů proti ruským zemím, ale udělat z nich svoje agenty pro šíření katolictví v ruských zemích. Za tímto účelem byl poslán na koncil do Kostnice i kyjevský metropolita Camblak, který měl zařídit spojení východní a západní církve, avšak ruský, ukrajinský a běloruský lid tohoto metropolitu neuznal a hledal pomoc u moskevského metropolity. Vytautas byl poté donucen nechat své pravoslavné poddané, aby si mohli svobodně zvolit svoji víru.⁸⁸

Ivinskis upozorňuje, že na kostnickém koncilu byl poprvé nějaký církevní spor vyřešen ve prospěch bývalých pohanů. Ještě před Grunwaldskou bitvou byl západ strašen východními „Saracény“. Teď však vysocí církevní představitelé viděli, že už není možno podporovat řádové bojovníky. Účastníky kostnického koncilu se podařilo přesvědčit, že Vytautas a Jogaila jsou těmi pravými křesťany, kteří pomohou pokřtít zbývající pohany na Litvě.⁸⁹

Podobně vidí problém i **Kiaupienė**. Historický význam kostnického koncilu pro Litvu můžeme charakterizovat jako morální a politickou výhru na mezinárodní scéně. Sami Litevci a Žemaité veřejně zastupovali svůj stát a národ na kostnickém koncilu, čímž pomohli zbořit mýtus o řádu jako jediném možném misionáři.⁹⁰

8. Vytautas ve vysoké politice

Spor s řádem o Žemaitisko se nevyřešil ani na kostnickém koncilu. Nakonec Vytautas s Jogailou souhlasili, aby spor vyřešil císař Zikmund. Císař Zikmund 6. ledna 1420 na říšském sněmu ve Vratislavi rozhodl, že Žemaitisko má po Vytautově smrti připadnout opět řádu. Tento výrok se samozřejmě

---

⁸⁸ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 142.

⁸⁹ Ivinskis, Z.: *Lietuvos*, s. 351.

⁹⁰ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 161.

Vytautovi nelíbil. Příležitost, aby Zikmund odvolal toto rozhodnutí, se Vytautovi naskytl celkem brzy. Zikmund měl tehdy velké problémy s nástupnictvím na český trůn. Poté, když zemřel jeho bratr Václav IV. (1419), ho nechtěli husité uznat za právoplatného panovníka, neboť ho vinili za smrt Jana Husa. Husitské poselstvo pod vedením Hynka z Kolštejna, které odjelo do Polska a na Litvu, nabídlo českou korunu Jogailovi i Vytautovi. Jogaila se po poradě se šlechtou zřekl koruny. Zato Vytautas začal o nabídce uvažovat. Sám do Čech neodjel a místo sebe poslal svého synovce Zikmunda Kaributoviče. Tímto činem Vytautas velmi pohoršil císaře Zikmunda i papeže Martina V.

Nakonec se Jogaila s Vytautem rozhodli vyhlásit řádu válku. Řád nebyl připraven válčit a bránil se jen ve svých hradech. Litevská a polská vojska zpusťovala řádové země, proto řádový magistr požádal o mír, který byl 27. září 1422 uzavřen nedaleko Melnského jezera. Tímto mírem byl skončen dlouholetý spor o Žemajtsko, které teď připadlo definitivně Litvě.

Tento mír rozhněval Zikmunda, neboť byl uzavřen bez jeho vědomí. Brzy se však Vytautas a Jogaila se Zikmundem dohodli. Jogailovi a Vytautovi zástupci podepsali 25. února 1423 v Kežmarku se Zikmundem smlouvu. Podle této smlouvy se Zikmund zřekl svého rozhodnutí z Vratislavi a uznal výsledky Melnského míru. Za to musel Vytautas odvolat Zikmunda Kaributoviče z Čech, slíbit Zikmundovi přátelství a pomoci mu ve válce proti Čechům. Hned po uzavření smlouvy z Kežmarku se také českého trůnu vzdal a už se o něj neucházel, i když mu byl znovu nabízen. Později se sice ještě jeho příbuzný Zikmund Kaributovič pokusil získat český trůn, ale to už bylo zcela bez Vytautovy podpory.

Vytautas v roce 1429 svolal do Lucku sjezd vládců východní a střední Evropy. Mimo samotného Vytauta a Jogaily sem přijela moskevská, tverská či rjazaňská knížata. Taktéž se dostavila spousta Vytautových údělných knížat, nakonec i sám císař Zikmund. Mezi všemi problémy na sjezdu, se měla projednávat myšlenka Vytautovy korunovace, kterou diplomaticky podporoval

císař Zikmund netající se zájmem na oslabení polského státu. Vytautova korunovace by nepochybně zvýšila mezinárodní prestiž Litvy, ale na druhou stranu by to pravděpodobně znamenalo roztržku s Polskem. S tímto krokem samozřejmě polští velmoži nesouhlasili a ze sjezdu brzy odjeli. Císař dokonce poslal na Litvu korunovační poselstvo, to však bylo cestou zajato stoupenci krakovského biskupa Zbyhněva Olešnického, usilujícího o co největší podřízení Litvy. Zikmund slíbil poslat znovu korunu, tentokrát přes Prusko, ale Vytautas se jí už nedočkal. Zemřel 27. října 1430.

Prvorepubliková historiografie převážně hodnotí Vytautův vztah k husitům velmi vlažně. **Sužiedėlis** píše, že Vytautas nepřijal nabídku na český trůn ze sympatií k husitům, ale kvůli zlobě na císaře, který vratislavským výrokem přiznal řádu Žemaitsko a podporoval jejich výpravy proti Vytautovi. Vytautas totiž vyplašil císaře Zikmunda a popudil si proti sobě i papeže, když poslal Čechům vojenskou pomoc v čele s Kaributovičem. Dobře věděl, že kdyby souhlasil s husitskou nabídkou, riskoval by dobré vztahy s papežem, ale nechtěl promeškat dobrou příležitost pomstít se císaři za jeho nesprávný výrok. Nakonec válka s řádem tento problém vyřešila. Vytautas po uzavření míru nařídil Kaributovičovi, aby se vrátil zpět na Litvu a českým husitům napsal, že nikdy nepodporoval jejich učení, ale chtěl je jen vrátit zpět do lůna katolické církve. Vytautas z těchto styků s husity vyšel nepoškozen. Vytautas v žádném případě nesympatizoval s husity, pouze využil jejich nabídku k definitivnímu navrácení Žemaitška.⁹¹

Litevští historikové píšící v sovětské době vidí ve Vytautových stycích s husity především samá pozitiva. Například **Dundulis** poznamenává, že kdyby se Vytautovi podařilo získat český trůn a začlenit ho do polsko-litevské unie, značně by se tím omezila polská převaha v unii a Litva by tím poté získala větší moc a samostatnost.⁹² **Žiugžda** se domnívá, že české husitské hnutí mělo na

⁹¹ Sužiedėlis, S.: *Vytauto*, s. 115-117.

⁹² Dundulis, Bronius: *Lietuvos sąjunga su husitais kovoje prieš vokiečių feodalų agresiją 1420 – 1422 m.* In: Vilniaus valstybinio universiteto mokslo darbai, díl 3., Vilnius 1957, s. 74.

Litvě i v Polsku mnoho straníků, obzvlášť v městech a mezi drobnou šlechtou. Toto hnutí mělo podporu díky tomu, že bylo obráceno i proti křižáckému řádu. To, že litevská diplomacie nedokázala lépe využít svých výher na válečném poli nad křižáky, byl jedním z důvodů, proč se musel Vytautas nakonec zřici české koruny a tím zpřetrhat dobře rozvíjející se vztahy.⁹³

Současná historiografie klade především důraz na Vytautovy úspěchy na mezinárodním poli. Podle **Kiaupienė** sice Vytautas navázal diplomatické styky s českými husity, ale ty byly krátkodobé a neměly žádné následky do budoucnosti. Vytautas brzy odvolal svého náměstka z Čech a přerušil s husity veškeré kontakty. Tímto nestandardním diplomatickým krokem demonstroval svoji politickou rozhodnost a samostatné myšlení.⁹⁴ **Gudavičius** vychvaluje Vytauta, jak se dokázal dostat na politickou šachovnici tehdejší Evropy. Spojenectví s husity byla pro něj sice hra s ohněm, ale on dokázal všechny nástrahy zvládnout a ještě k tomu dostal mezinárodní uznání na území Žemaitška.⁹⁵

Šležas se domnívá, že Poláci se báli, aby se Litva po Vytautově korunovaci zcela neoddělila od polského království. Taktéž hrozilo, že by Jogailovi dědicové byli po Vytautově smrti opomenuti. Nejideálnější byl Vytautův plán, ve kterém navrhoval, aby po jeho smrti litevská koruna připadla jednomu z Jogailových synů. Takto by bylo definitivně vytvořeno litevské království, ačkoliv unie by byla zachována, avšak Litva by už nikdy nemohla být inkorponována do polského království. Tento nadějný plán překazila náhlá Vytautova smrt.⁹⁶

Za Vytautovým úsilím o získání koruny stála plně i litevská šlechta. Podle **Dundulise** právě litevští šlechtici usilovali změnit neplnoprávné postavení litevského velkoknížectví a polského království, garantovat samostatnost Litvy a

---

⁹³ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 143-144.

⁹⁴ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 168.

⁹⁵ Gudavičius, E.: *Lietuvos istorija*, s. 254.

⁹⁶ Šležas, P.: *Vytauto konfliktas su Lenkija dėl karūnacijų*. In: *Vytautas*, s. 229-231.

stálou existenci státu. Kdyby litevský vládce nabyt stejného titulu jako měl polský král, stál by se litevský stát formálně rovný s Polskem. Vytvoření litevského království byl právoplatný požadavek litevských velmožů, neboť tím reagovali na neustálou snahu polské šlechty vytvořit z Litvy polskou provincii. Nejdůležitější bylo pro Litvu uchránit svoji státnost a překazit expanzi polské šlechty. Litevci nechtěli zcela přerušit všechny styky s Polskem, jen požadovali rovnoprávnost obou celků. Chtěli, aby Polsko souhlasilo se založením litevského království a zároveň se vyhýbali s ním jít do otevřeného konfliktu. Vše zhatila až Vytautova smrt. Přesto se léta 1429-1430 stala důležitým momentem v litevských vztazích s Polskem. Vytautem vedená litevská šlechta se veřejně přihlásila k programu zachování litevské státnosti a nezávislosti. Tím zasadila úder k plánům polských velmožů o připojení Litvy k Polsku.⁹⁷

Průběh korunovační pře nám shrnuje **Jučas**. Jeho závěry jsou tyto: 1) Vytautas ještě před luckým sjezdem věděl o přípravách svoji korunovace a Jogaila s tím souhlasil. 2) Vytautova korunovace se z principu přičila unii, neboť v jednom státě nemohli být dva korunovaní králové. 3) Chování polské šlechty ukazovalo, že Vytautova korunovace pro ně znamená zánik unie. 4) Pozice litevské šlechty byla jasná – stála zcela za Vytautem. 5) Jogailův postoj v tomto boji mezi Litevci a Poláky se projevil až v poslední etapě tohoto sporu, když souhlasil s Vytautovou korunovací pod podmínkou, že litevská koruna po Vytautově smrti připadne jeho synovi. 6) Korunovační při nakonec prohráli oba Litevci – Jogaila i Vytautas. Spor vyhrála opozice polských pánů a tím byla polsko-litevská unie zachráněna.⁹⁸

9. Litva v letech 1430 až 1440

Po Vytautově smrti litevská šlechta vyhlásila velkoknížetem Švitrigailu, jenž byl nejmladším Jogailovým bratrem. Švitrigaila chtěl pokračovat

---

⁹⁷ Dundulis, B.: *Lietuvos kova dėl valstybinio savarankišumo XV amžuje*, 2. vyd., Vilnius 1993, s. 87-89.

⁹⁸ Jučas, M.: *Lietuvos*, s. 366-367.

ve Vytautových šlépějích a brzy po svém zvolení žádal císaře Zikmunda o zaslání slíbené koruny. Velký vliv na polském královském dvoře měla skupina polských pánů vedená krakovským biskupem Zbyhňevem Olešnickým. Ta v žádném případě nechtěla dovolit odtržení Litvy od polského království, naopak usilovala o co největší integraci. Brzy vypukl spor o podolské a volyňské země, na které si činily nárok oba státy. Švitrigaila odmítl všechny polské nároky a začal hledat spojence. Již v červnu 1431 v Skirsnemuně uzavřel proti Polsku vojenskou dohodu s řádem. Válečné akce netrvaly dlouho a již 1. září bylo v Čartoriji uzavřeno 2-leté příměří. Polská šlechta nakonec v červnu 1432 na sněmu v Sieradzu uznala Švitrigailu litevským velkoknížetem, ale pod podmínkou, že po jeho smrti připadne trůn jednomu z Jogailových synů. Švitrigaila se neradoval z tohoto vítězství dlouho, již za dva měsíce byl z trůnu sesazen spikleneckou šlechtou vedenou Zikmundem Kęstutovičem, který se poté stal novým litevským velkoknížetem.

Situaci po převratu zkomplikoval fakt, že se Švitrigailovi podařilo utéci do Polocku. Litevský stát se tehdy rozpadl na dva soupeřící tábory. Zikmund Kęstutovič měl pod kontrolou celou Litvu včetně Žemaitška, Podlesí a Černou Rus, zatímco Švitrigaila kontroloval Polock, Vitebsk, Smolensk, Kyjev, Volyň a východní Podolí. Občanská válka byla opět nevyhnutelná. Zikmund Kęstutovič se musel především spoléhat na pomoc z Polska, proto 15. října 1432 podepsal v Grodnu s Poláky smlouvu, v které se opakovaly podmínky Vilensko-radomské smlouvy. Příštího roku Grodenskou smlouvu potvrdil i Jogaila a zavázal se podporovat Zikmunda v boji proti Švitrigailovi. Později musel Zikmund ještě čtyřikrát tuto smlouvu potvrdit.

Švitrigailovy síly byly stále značné, a proto se Zikmund rozhodl naklonit si pravoslavnou šlechtu, která dosud stála za Švitrigailou. V květnu 1434 vydal Zikmund privilegia pro šlechtu v litevském velkoknížectví. V těchto privilegiích byla pravoslavná šlechta konečně zrovnoprávněna s katolickou šlechtou. Pravoslavným zůstalo ještě jedno omezení, nemohli zastávat nejvyšší úřady

v litevském velkoknížectví. Téhož roku zemřel i polský král Jogaila, avšak polští páni pod vedením Zbyhněva Olešnického, kteří vládli místo nezletilého Jogailova syna Vladislava III., pokračovali v Zikmundově podpoře. 1. září 1435 došlo u Ukmergė k rozhodující bitvě. Švitrigailovo vojsko podporované livonským řádem se střetlo s vojskem Zikmundem Kęstutovičem, jenž byl podporován Poláky. V bitvě byl Švitrigaila poražen a pro livonský řád měla prohra stejný následek jako pro německý řád bitva u Grunwaldu. Švitrigaila byl opět nucen utéci a brzy byl vypuzen ze všech krajů litevského velkoknížectví.

Po ukmergské bitvě se Zikmunda pozice na Litvě značně posílila, dokonce začal tajně jednat s císařem Albrechtem a znovu usiloval o větší nezávislost na polském království. Také se snažil upevnit své postavení zásahy proti litevské šlechtě, to však v ní vyvolalo velkou nespokojenost. 20. března byl Zikmund Kęstutovič v Trakai zavražděn Ivanem Čartoriským. Tohoto činu využila skupina litevských šlechticů vedená Janem Goštautem, která Zikmundovým nástupcem na litevský trůn vyhlásila mladšího syna Jogaily Kazimíra.

Prvorepublikový historik a autor Švitrigailovy biografie, **Jonas Matusas** o něm píše, že Švitrigaila pokračoval ve Vytautově politice. Usiloval o samostatnost litevského státu a nedotknutelnost jeho zemí. Zabránil plánu polského kancléře Olešnického rozložit Litvu na menší knížectví. Kvůli tomu došlo k válce. Švitrigaila zde používal i Vytautovy metody, stejně jako on uzavřel s řádem spojenectví proti Polsku. Švitrigaila byl nakonec poražen v nerovném boji. Neměl sice takové nadání jako Vytautas, avšak na druhou stranu se střetl s velmi silným protivníkem. Vždyť Poláci dokázali paralyzovat i plány samotného Vytauta, které spřádal spolu s císařem Zikmundem.⁹⁹ **Šapoka** se dále zmiňuje o vládě Zikmunda Kęstutoviče. Zikmund získal trůn pouze s polskou pomocí, proto od začátku uspokojoval všechny jejich požadavky. Kromě toho slíbil, že Litva po jeho smrti případně opět polskému králi, tím

---

⁹⁹ Matusas, Jonas: *Švitrigaila – Lietuvos didysis kunigaikštis*, 2. vyd., Vilnius 1991, s. 176-177.

zrušil podmínky Horodelského aktu. Všechny tyto sliby dal Zikmund jen kvůli tomu, že se bál, aby neustala podpora od Polska proti Švitrigailovi. Poté co byl Švitrigaila poražen, vydal se ve stopách svého předchůdce. Hned se sblížil s polským nepřítelem císařem Albrechtem. Zikmund začal hledat spojence proti Polsku a připravoval se zrušit svoje předchozí sliby, ale jeho brzká smrt zhatila všechny jeho plány. Zikmundovo zavraždění bylo důsledkem jeho kruté politiky vůči litevské šlechtě.¹⁰⁰

Podle **Dundulise** Švitrigailovo úsilí vybojovat pro Litvu samostatnost, podporovala nejen litevská, ale i východoslovanská šlechta. Litevská a ruská šlechta šla společným úsilím proti polskému plánu usilujícím zlikvidovat litevský stát. Švitrigaila se postavil proti polské politice a proti její kulturní a náboženské misijní činnosti na východě. Na Litvě se však objevila nová privilegovaná skupina katolických šlechticů, která sice také usilovala o samostatný litevský stát, ale ve spojení s Polskem. Právě tato skupina byla nakonec iniciátorem, který pomohl Švitrigailu svrhnout z velkoknížecího trůnu. Švitrigailův umíněný boj proti Polsku měl za následek, že polským politikům bylo zabráněno připojit ke své vládě litevské velkoknížectví.¹⁰¹ Jediným bojovníkem za svobodu litevského státu nebyl pouze Švitrigaila, ale i Zikmund Kęstutovič, jenž udržoval dobré vztahy s Polskem jen pokud to bylo pro něj výhodné. Zikmund se nevyhýbal uzavírat s Polskem smlouvy, které byly pro Litvu nevýhodné, avšak později sám usiloval o co největší samostatnou politiku.¹⁰²

Současná historička **Kiaupienė** se domnívá, že Polsko hledalo jakýkoliv způsob, aby rozhádalo litevskou šlechtu a Švitrigailu. Následující události ukázaly, že se polským pánům podařilo rychle zorganizovat opoziční skupinu litevských šlechticů. Opozice se skládala ze šlechty litevského původu, která byla nespokojená z protěžování Švitrigailových „nových“ lidí, často

---

¹⁰⁰ Šapoka, A.: *Lietuvos*, s. 173-174.

¹⁰¹ Dundulis, B.: *Lietuvos*, s. 113-116.

¹⁰² Tamtéž, s. 172-173.

pravoslavných z východních zemí litevského velkoknížectví. Hlavním iniciátorem převratu byl Zbyhněv Olešnický, jenž usiloval zcela inkorporovat Litvu do Koruny polské. Po převratu byl litevský velkokníže značně omezen vykonávat svoji zahraniční politiku. Taktéž část sporných území na Volyni a v Podolí připadla Polsku. Grodenská smlouva, kterou byl Zikmund Kęstutovič nucen podepsat, však zůstala jen na papíře. Vnitřní život litevského velkoknížectví šel dál, bez ohledu na přání Polska. Na druhou stranu velkoknížecí vláda začala slábnout a klesala její autorita uvnitř státu. Státní vládu pomalu přejímala do otěží elita šlechtického stavu litevského velkoknížectví. Převzetí politické iniciativy do rukou velmožů kompenzovalo upadající význam velkoknížecí vlády a dovolilo na více jak sto let oddálit pokusy polských politiků inkorporovat litevské velkoknížectví.¹⁰³

V. Kazimír IV. a jeho dědicové

1. Kazimírovo mládí

Kazimír byl do Litvy povolán z Polska pouze se souhlasem, že bude prozatím jen zástupce polského krále na Litvě a ne jako plnoprávný velkokníže. Litevská šlechta však nebrala žádný ohled na polské požadavky a 29. června 1440 prohlásila Kazimíra litevským velkoknížetem. Kazimír byl sice zvolen litevským velkoknížetem, avšak nebyl ještě plnoletý. Místo něho vládli litevští velmoži pod vedením Jana Goštauta. Této skupině litevských pánů se podařilo zamezit nároky Švitrigaily či Mikuláše Kęstutoviče na velkoknížecí trůn. Také se jí podařilo zabránit občanské válce na Litvě, když v roce 1441 vydal Kazimír Žemaitům privilegia potvrzujících jejich svobody a práva.

Na celé čtyři roky byly téměř přetrhány všechny svazky s Polskem. Situace se změnila až v roce 1444, kdy polský král Vladislav III. padl u Varny v boji proti Turkům. Polská šlechta ještě pod značným vlivem Olešnického, si na sněmu v Sieradzu v dubnu 1445 vybrala za svého krále mladšího

---

¹⁰³ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 231-236.

Vladislavova bratra Kazimíra. Polští páni vyžadovali, aby s Litvou bylo zacházeno podle Grodenské smlouvy z roku 1432. Na to však Kazimír a litevská šlechta nechtěli přistoupit, proto Kazimír prozatím nabízený trůn odmítl. Poté co polská oligarchie začala hrozit, že trůn předá jiným kandidátům, Kazimír slevil a polskou korunu přijal. Ještě před svojí korunovací vydal Kazimír 2. května 1447 litevské šlechtě privilegia, ve kterých se zavázal zachovat tytéž hranice jako ve Vytautových dobách, tj. včetně Volyně a Podolí. Dále zaručil, že země a úřady na Litvě nemohou spravovat cizinci, ale pouze litevští šlechtici a vzdal se ve prospěch šlechty všech peněžních dávek a služebních úkonů poddaných. Také přenesl na šlechtu nižší soudní pravomoc nad rolníky. Konečně 25. června 1447 byl Kazimír korunován polským králem.

Šapoka se domnívá, že litevská šlechta se bála, aby Kazimír, který se usadil v Krakově, nezačal Polákům rozdávat státní úřady. Proto se litevští šlechtici zasadili o to, aby Kazimír ve svém privilegiu zakázal cizozemcům v nabývání zemí a úřadů. Tímto privilegiem byla Litva po dlouhou dobu ochráněna proti polskému vměšování se do státních záležitostí.¹⁰⁴

Podle **Žiugždy** byl nejdůležitější bod Kazimírova privilegia pro litevskou šlechtu přenesení povinností rolníků do rukou feudálů, čímž se začalo nejen nekontrolované využívání rolníků, ale značně se zmenšila velkoknížecí pokladnice. Velkokníže se stal ještě více závislý na feudálech a později byl u svých feudálů nucen hledat politickou i peněžní podporu.¹⁰⁵

Dundulis hodnotí Kazimírovu pozici jako velmi komplikovanou, neboť musel lavírovat mezi polskou a litevskou šlechtou, aby zachoval polsko-litevskou unii. Kdyby jedné straně Kazimír hodně slevil, mohlo se stát, že ztratí druhý trůn. Po Kazimírově korunovací i nadále existovaly dva samostatné státy, spojené pouze osobou panovníka. Litva si zachovala svoji suverenitu.¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ Šapoka, A.: *Lietuvos*, s. 181.

¹⁰⁵ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 167.

¹⁰⁶ Dundulis, B.: *Lietuvos*, s. 187-188.

Kiaupienė upozorňuje, že reálná vláda v litevském velkoknížectví se ocitla v rukou velkoknížecí rady, která v polovině 15. století důsledně hájila nezávislost litevského státu. Právě členové této rady, rekrutující se z významných litevských šlechtických rodů, si rozdělili všechny významné úřady ve velkoknížectví. Synové těchto šlechticů dědili nejen země svých otců, ale i nejvyšší státní úřady. Privilegia z roku 1447 ještě více rozšířila ekonomická a sociální práva šlechtického stavu v litevském velkoknížectví a ještě více omezila finančně a politicky velkoknížecí vládu.¹⁰⁷

2. Litva v letech 1447 – 1492

Po roce 1447 se Kazimír IV. usadil trvale v Krakově a litevským záležitostem se věnoval méně než litevským. Z velké části se zřekl přímé vlády nad litevským velkoknížectvím, kterou přenechal velmožům z řad litevské šlechty – panské radě. V roce 1449 uzavřel Kazimír s moskevským Vasilijem II. „věčný mír“, podle kterého si rozdělili vliv v kupeckých republikách Novgorod a Pskov. V letech 1454 – 1466 byl Kazimír IV. zaměstnán třináctiletou válkou mezi Polskem a německým řádem, ve které litevské velkoknížectví zachovávalo většinou neutralitu. Taktéž byl Kazimír zainteresován ve věci nástupu svých synů na český a uherský trůn, tudíž nedokázal zastavit moskevskou expanzi do ruských zemí, které dříve byly pod litevským vlivem. Ivan III, jenž nebral ohled na uzavřený věčný mír, připojil k Moskvě velkou část samostatných ruských knížectví jako Tver či Novgorod. Litevské velkoknížectví také ztratilo přístup k Černému moři, který teď ovládal krymský chanát, jenž se stal vazalem osmanské říše. Tataři se teď aktivně účastnili ve vojenských taženích do jižních zemí litevského velkoknížectví, několikrát vyplnili Kyjev, Luck nebo Brest.

Panská rada litevského velkoknížectví, jež se bez vládce nemohla zabývat zahraniční politikou, začala po panovníkovi vyžadovat, aby se nastálo usadil ve Vilniusu nebo přenechal synu Janu Albrechtovi velkoknížecí práva.

---

¹⁰⁷ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 237-239.

Nespokojenost s panovníkem narůstala a v roce 1481 došlo dokonce k povstání. V čele tohoto povstání byla knížata Olelkovičové, kteří taktéž pocházeli z Gediminovy dynastie. Povstání bylo však potlačeno a její vůdci potrestáni smrtí. Jeden z důvodů pro povstání bylo také likvidování zbývajících údělných knížectví. Po smrti Šimona Olelkoviče v roce 1471 nepředal Kazimír kyjevské knížectví jeho bratrovi Mikulášovi, ale svému vybranému náměstkovi. Tímto způsobem přešlo pod Kazimírovu vládu i několik dalších menších knížectví. Bez ohledu na problémy, které Kazimíra provázely na Litvě, vládl až do své smrti v roce 1492 oběma státním, polskému království i litevskému velkoknížectví.

Kazimír v žádném případě nemohl přenechat vládu na Litvě jinému členu Gediminovy dynastie, neboť tím by podle **Šapoky** riskoval, že zcela ztratí kontrolu nad litevským velkoknížectvím. On sám chtěl vládnout Litvě z Polska, avšak to vyvolalo velkou nespokojenost litevských pánů, kteří se neúspěšně několikrát pokusili zvolit jiného velkoknížete. Odpor litevských pánů ještě pokračoval, když Kazimír dokončil centralizaci litevského státu. Kazimír se snažil všechny země v litevském velkoknížectví spojit do své vlády, neodstraňoval údělná knížata silou, jak to dělával Vytautas, ale po smrti některého z nich zabral přímo údělné knížectví a určil v něm věrného náměstka.¹⁰⁸

Podle **Žiugždy** se panská rada litevského velkoknížectví, poté co Kazimír odjel do Polska, stala neomezeným pánem Litvy. Obzvláště se snažila posílit svoji moc v ruských zemích litevského velkoknížectví. Za tímto účelem se šlechta postarala o zničení samostatnosti kyjevského knížectví, kde se poté stal Kazimírovým náměstkem Martin Goštautas. Přesto však litevští velmoži byli nespokojeni s Kazimírovou vládou. Povstání, které vyvolali, měla pouze feudální charakter a širší vrstvy obyvatel se do nich nezapojily, proto byly odsouzeny k nezdaru. Litevská šlechta, místo aby podpořila polské království ve válce proti

---

¹⁰⁸ Šapoka, A.: *Lietuvos*, s. 186-187.

křížákům, se stále pokoušela o expanzi do ruských zemí. Litevci i Poláci měli výbornou příležitost odebrat křížákům všechny země, ale kvůli neustálému soupeření o ruské kraje k tomu nedošlo. Mezitím se ruské, běloruské a ukrajinské země stále více ekonomicky, kulturně a politicky vázaly k moskevskému knížectví. Všichni obyvatelé těchto zemí cítili svoji příslušnost k ruské národnosti a toužili po vytvoření jednotného ruského státu.¹⁰⁹

Dundulis se vrací k neúčasti litevského vojska v třináctileté válce. Litevská vojska nepodpořila v boji Polsko, neboť si chtěla udržet dobré vztahy s řádem, aby je mohl podporovat proti polským nárokům na Podolí a Volyň. Po válce však byla moc řádu zlomena, zatímco význam Polska vzrostl. Polsko se teď mohlo rozhodněji přičít snaze Litevců, kteří usilovali o nezávislost, rovnoprávnou existenci a teritoriální neoddělitelnost svého státu.¹¹⁰

Podle dalšího svazového historika **Jurginise** se ruská, běloruská a ukrajinská knížata v litevském velkoknížectví přikláněla k moskevskému státu, v kterém již skončila občanská válka, neboť k tomu vedly kulturní, náboženské a jazykové předpoklady. Moskevská velkoknížata stále sílila, protože úspěšně bojovala s údělnými knížaty a vysokou šlechtou. Zatím velkoknížecí vláda na Litvě slábla, neboť byla šlechtou značně omezena. Také to byl z jeden důvodů proč se moskevskému státu dařilo sjednocovat zbývající ruská území, avšak Litva byla na ústupu.¹¹¹

Zajímavý názor na vládu Kazimíra IV. má současná historička **Kiaupienė**. Složité vztahy v dynastii a každodenní politický život Polska v druhé polovině 15. století stále více vyžadovaly pozornost krále. V letech 1447 – 1492 nastává zřetelná disproporce mezi panovníkovým zájmem o polské a litevské záležitosti, jež se prohlubovala ve prospěch polských zájmů. Kazimír věnoval veškerou svou pozornost zájmům Polska a záležitostem jagellonské dynastie, a proto se zřekl z velké části vlády v litevském státě, již přenechal

---

¹⁰⁹ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 167-168.

¹¹⁰ Dundulis, B.: *Lietuvos*, s. 222-223.

¹¹¹ Vaitkevičius, Bronius: *Lietuvos TSR istorija – I, Nuo seniausiu laikų iki 1917 metų*, Vilnius 1986, s. 83

orgánu vlády magnátů litevského velkoknížectví – panské radě. Příkladem může být „věčný mír“ uzavřený s moskevským panovníkem. Kazimír udělal velkou diplomatickou chybu a dal moskevským knížatům zcela volnost pro výboje na západ. Kazimír byl první Jagellonec, jenž zanechal litevskému velkoknížectví jako vládce syny, kteří vyrostli politicky nikoliv v Litvě, nýbrž v Polsku. Později tato knížata již v Litvě reprezentovala tzv. „jagellonskou ideu“. V druhé polovině 15. století rozsáhlá dynastie Jagellonců, která se spříznila s nejslavnějšími a nejmocnějšími rody evropských monarchií, podporována vládnoucí polskou elitou, chystala velkolepé plány – vytvořit grandiozní svazek států střední a východní Evropy, v nichž by vládla.¹¹²

3. Alexandr

Panská rada litevského velkoknížectví, bez souhlasu polské šlechty, kteří si zvolili za krále Jana Albrechta, 30. července 1492 prohlásila litevským velkoknížetem Alexandra¹¹³, dalšího ze synů Kazimíra IV. Hned 6. srpna Alexandr vyhlásil nová privilegia, ve kterých potvrdil a ještě více rozšířil již dříve udělená práva a privilegia pro šlechtu v litevském velkoknížectví.

V roce 1494 uzavřel s moskevským Ivanem III. mír, kdy Litva ve prospěch Moskvy ztratila Vjazmu a území v povodí horního toku Oky. S pomocí panské rady a především šlechty v ruských zemích litevského velkoknížectví se Alexandr pokusil stabilizovat špatné vztahy mezi Litvou a Moskvou. Brzy po míru s Ivanem III. proběhl sňatek, když si Alexandr vzal Ivanovu dceru Helenu, avšak sňatek žádaný klid na východní litevské hranici nepřinesl. Již v roce 1499 obnovil Ivan III. válku proti Litvě. Moskevské vojsko vtrhlo hluboko na území litevského velkoknížectví a získalo značnou převahu. V roce 1503 došlo k příměří, kdy Litva ve prospěch Moskvy ztratila další území – Černigov, Novgorod-Severský, Starodub a další země kolem toku řeky Oky.

---

¹¹² Kiaupienė, J.: *Dinastijos vaidmuo Vidurio ir Rytų Europos regiono istorijoje: Jogailaičių ir LDK istorinė sąveika*. In: Česko-litevské vztahy v průběhu staletí, Praha 1998, s. 17-18.

¹¹³ Někteří litevští historikové ho nazývají Alexandr II., neboť druhé jméno velkoknížete Vytauta bylo Alexandr.

Od konce 15. století se Alexandr přiklání více k polské politice. V roce 1499 uzavřel s Janem Albrechtem smlouvu, ve které se obě strany zavázaly v budoucnu volit opět společného panovníka. Po smrti Jana Albrechta v roce 1501 polská šlechta zvolala králem právě Alexandra. Ten jako první litevský velkokníže se zřekl svých dědických práv, kdy 23. října 1501 Mielnickou smlouvou deklaroval spojení polského království a litevského velkoknížectví. Předpokládalo se vytvoření společného sněmu, vojska a peněžního systému. Tuto smlouvu podporovala jen malá část litevských politiků, a proto zůstala jen na papíře. Litevské velkoknížectví i nadále zůstalo jako samostatný stát mající s Polskem společného pouze panovníka.

Šapoka se domnívá, že Alexandrův sňatek s Helenou v žádném případě nezlepšil vztahy s Moskvou, ale naopak zhoršil. Helenin otec Ivan III. požadoval, aby si Helena uchovala pravoslavnou víru. Spolu s ní byl na vilenský dvůr poslán značný počet moskevských bojarů a duchovních, kteří tam museli špehovat a překládat zprávy Moskvě. Mezitím Ivan III. udržoval dobré styky s litevským nepřítelem, krymským chánem Mengli-Girejem. Nakonec pod záminkou ochrany pravoslavných opět napadl litevský stát. Litevští páni doufali v pomoc z Polska, ale ta nepřicházela. Po uzavření dalšího míru v roce 1503 se vztahy s Moskvou opět nezlepšily, neboť Ivan III. neustále zasahoval do vnitřních věcí litevského státu. Nakonec byl Alexandr nucen podepsat smlouvu, ve které se zavazoval, že Helena nesmí přijat katolictví i kdyby sama chtěla. Bylo jasné, že Litva s Moskvou bude bojovat i nadále.¹¹⁴

V otázce Mielnické smlouvy stojí **Šapoka** samozřejmě na straně Litevců. Alexandr a delegáti litevských pánů Poláku slíbili, že Mielnický akt potvrdí na litevském sněmu, avšak k tomu nikdy nedošlo. Nešťastná válka s Moskvou Litevcům ukázala, že od Poláků nějakou pomoc nemohou získat, takže by jim uzavřená unie stejně nepřinesla žádný užitek. Kromě toho i další Alexandrovi

---

¹¹⁴ Šapoka, A.: *Lietuvos*, s. 193-195.

bratři Vladislav a Zikmund protestovali proti tomu, že tato smlouva byla uzavřeno bez jejich souhlasu.¹¹⁵

Podle **Žiugždy** ve všech ruských, běloruských a ukrajinských zemích i nadále rostlo úsilí spojit se s Moskvou. Místní obyvatelé byli velmi nespokojeni s vládou litevských feudálů a také s pokusy katolických duchovních o církevní unii mezi pravoslavnými a katolíky. Moskevský velkokníže a jeho diplomaté ve všech ruských zemích litevského velkoknížectví horlivě urgovali za sjednocení všech ruských zemí a snažili se také tyto země připojit k Moskvě.¹¹⁶

Kiaupienė dál rozvíjí tzv. „jagellonskou ideji“ v Alexandrově dynastické politice. Vládnoucí elity polského státu, které zvolily Alexandra litevským velkoknížetem bez polského souhlasu, doufaly, že se tímto způsobem podaří utvrdit samostatnost litevského státu a uchránit ho od polského vlivu. Alexander však na litevském velkoknížecím trůnu zastával především jagellonskou polskou politiku. Nejlépe to dokazuje Mielnický akt z roku 1501, v kterém Alexander deklaroval spojení litevského velkoknížectví s Polskem do jednoho státu. Poprvé v dějinách mezistátních litevsko-polských smluv akt z roku 1501 již nepředpokládal samostatnou volbu litevského velkoknížete. Alexander byl první polský král svým původem spjatý s dynastií Gediminasovců, jenž se zřekl dědických práv na litevské velkoknížectví. Mielnický akt z roku 1501 byl politický úkol, který jagellonská dynastie zadala Alexandrovi, aby je zapojil do realizace ambiciózního plánu „jagellonské ideje“. Taktéž Alexandrova sňatková politika se vůbec neosvědčila, naopak jeho sňatek s Helenou zkomplikoval vnitřní vztahy na Litvě. Ivan III, který dceři zakázal přijmout katolickou víru, si vytvořil legální možnost neustále Alexandra obviňovat z nedostatku náboženské tolerance a destabilizovat litevský stát zevnitř.¹¹⁷

---

¹¹⁵ Tamtéž, s. 197-198.

¹¹⁶ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 172.

¹¹⁷ Kiaupienė, J.: *Dinastijos*, s. 19; Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 244-246.

4. Zikmund I. Starý

Po smrti Alexandra panská rada litevského velkoknížectví, opět bez polského svolení, prohlásila 20. října 1506 Zikmunda I. Starého¹¹⁸ velkoknížetem. Jeho vláda na Litvě je především poznamenána dlouhou válkou s Moskvou, s přestávkami trvající 30 let. První boje proběhly v letech 1507-1508. Válka se nakonec skončila dalším „věčným mírem“, v kterém byla Litva nucena uznat podmínky příměří z roku 1503. Nečekaná byla pouze zrada předního šlechtice v litevském velkoknížectví Mikuláše Glinského, který přešel na stranu Moskvy. V roce 1512 byly boje znovu obnoveny. Moskevskému vojsku se po dvou letech podařilo dobýt Smolensk, i když 8. září 1514 porazil u Orše litevský hejtman Konstantin Ostrogišský moskevské vojsko, ztracený Smolensk se dobýt zpět nepovedlo. Poté se situace na bojišti stabilizovala. V roce 1522 bylo uzavřeno příměří bez významnějších územních změn. V roce 1525 došlo k sekularizaci pruského řádu, kdy magistr Albrecht Hohenzollern přijal luteránskou víru a složil Zikmundovi jako polskému králi vazalskou přísahu. Po smrti Vasilije III. se Litva znovu rozhodla obnovit válku s moskevským velkoknížectvím, avšak ani válka v letech 1534-1537 nic na stavu věcí mezi Litvou a Moskvou nezměnila. V roce 1544, čtyři roky před svou smrtí, předal Zikmund Starý svému synovi Zikmundovi Augustovi práva vládnout v litevském velkoknížectví.

Období panování Zikmunda Starého je v litevské historiografii především spjato s dlouholetými boji s moskevským státem. Prvorepublikový historik **Šapoka** se zabývá tím, proč byla Litva v těchto bojích neúspěšná. Jedním z důvodů bylo, že litevská šlechta neměla velký zájem bojovat a platit válečné výdaje. Zatímco Moskva dokázala vždy sebrat potřebné vojsko a s ním poté obsadit několik litevských hradů. Poté, když se Litvě konečně podařilo shromáždit veliké vojsko, Moskvané se uzavřeli do hradů a vyhýbali se otevřeným bojům. Litevskému vojsku se ani za použití vojenské techniky

---

¹¹⁸ V litevské historiografii je znám i jako Zikmund II.

nepodařilo tyto hrady dobýt zpět. Po smrti Vasilije III. se Litva pokusila využít vnitřní neshody v moskevském státě a vyhlásila mu válku. Avšak všechny velké plány přišly vniveč kvůli nechuti litevské šlechty, která opět odmítala bojovat.¹¹⁹

Marxističtí historikové stojí samozřejmě povětšinou na straně moskevského státu. Podle **Žiugždy** dlouhé období válek mezi litevským a moskevským státem ukázalo umíněnou snahu litevských feudálů usadit se nastálo v ruských zemích. Kvůli těmto snahám litevští feudálové zcela zapomněli na osud západolitevských zemí. Po rozpadu křižáckého řádu nejenže nevyužili jejich nepříznivou situaci a nepokusili se vysvobodit litevské země z útlaků německých útočníků, ale ještě nově vznikajícímu pruskému knížectví pomohli se v těchto zemích řádně usadit. V průběhu válek mezi Litvou a Moskvou se Zikmundova přímá vláda na Litvě ještě více oslabil. Stal se zcela závislým na vůli panské rady a šlechtických sněmů. Všechny krutosti těchto válek museli na svých bedrech nést litevští rolníci, kteří byli nuceni žít v bídě a chudobě.¹²⁰

Svazový historik **Jurginis** se naopak zabývá otázkou proč se ruskému státu dařilo ve sjednocování ruských zemí. Moskvě, které se podařilo zbavit mongolsko-tatarského útlaku, se začalo dařit ve sjednocování zbývajících ruských zemí. Její zahraniční politika podporovala ideu sjednotit všechny ruské pravoslavné do jednoho státu, mít přístup k Černému moři, šířit ekonomické a kulturní styky do ostatních evropských států. K dosažení tohoto cíle byla v moskevském státě příznivá situace, vliv bojarů na řízení státu byl oslaben a dařilo se sbírat pravidelné vojsko, zatímco situace na Litvě byla opačná. Proto nepřekvapí, že Moskva měla nad Litvou značně navrch.¹²¹

Současný historik **Gudavičius** hodnotí situaci na Litvě po třetí válce s Moskvou (1537). Ukázalo se, že Moskva je vojensky stále silnější než litevské velkoknížectví. Na druhou stranu bylo jasné, že program Ivana III. – obsadit

---

¹¹⁹ Šapoka, A.: *Lietuvos*, s. 203-204.

¹²⁰ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 175.

¹²¹ Vaitkevičius, B.: *Lietuvos*, s. 119.

všechny ruské země litevského státu – není lehce proveditelný. Taktéž polská pomoc v těchto bojích, obzvláště v případě bitvy u Orše, se ukázala být účinná a tím nasměrovala budoucí kroky litevské šlechty, která teď byla více ochotna k bližší spolupráci s polským královstvím.¹²²

5. Zikmund II. August a Lublinská unie

Zikmund II. August¹²³ zdědil po svém otci dva velké politické problémy zakořeněný konflikt s Moskvou a nezregulované vztahy s Polskem. Iniciátorem polsko-litevského sblížení v prvních letech Zikmundovy vlády bylo polské království. V prvním desetiletí své vlády byl Zikmund August solidární s panskou radou litevského velkoknížectví, souhlasil vést jednání o unii, avšak s podmínkou, aby neomezila nezávislost Litvy. Také tajný sňatek s Barborou Radvilovnou ještě více sblížil mladého vládce s litevskými politiky podporujícími litevskou samostatnost a to především s bohatým litevským rodem Radvilů. Po její brzké smrti vliv litevských velmožů na Zikmunda značně poklesl.

Příležitost sblížit polské království s litevským velkoknížectvím přinesla až dlouhá Livonská válka (1558-1583). Litevskému státu se naskytla vhodná příležitost využít politické a náboženské problémy Livonska a ovládnout velkou část Livonska. V roce 1557 bylo v Pasvalyse mezi Litvou a livonským řádem uzavřeno vojenské spojení. Právě toto spojení bylo pro cara Ivana IV. podnětem pro vyhlášení války livonskému řádu. V roce 1558 moskevské vojsko vtrhlo do Livonska a obsadilo Narvu, Tartu a další města. V roce 1561 se ve Vilniusu poslední magistr livonského řádu Gothard Kettler poddal Zikmundovi Augustovi jako litevskému velkoknížeti. Totéž příštího roku udělal i rižský arcibiskup se svými vazaly. Kettlerovo kuronsko-zemgalské vévodství si

---

¹²² Gudavičius, E.: *Lietuvos*, s. 545.

¹²³ V litevské historiografii nazýván i jako Zikmund III. August.

zachovalo statut vazalského knížectví, zatímco zbylé Livonsko mělo být přímo inkorporováno k Litvě.

V roce 1562 se moskevské vojsko obrátilo i na litevské velkoknížectví. Po dosažených úspěších moskevského vojska se v Litvě značně rozrostly řady šlechticů souhlasících s unií s polským královstvím. Polsko-litevská jednání začala v letech 1563 – 1564 na varšavském sněmu. Polští zástupci tam předložili svůj návrh na unii, požadovali úplné spojení litevského státu s polským královstvím. Delegatione litevských pánů pod vedením kancléře a vilenského vojvody Mikuláše Radvily Černého tento polský plán zamítla. Další jednání o unii mezi Poláky a Litevci probíhaly nepřetržitě od roku 1566, ale až na sněmu v Lublinu došlo ke konečnému řešení.

Ještě před uzavřením unie byly panovníkovým dekretem k polskému království připojeny některé země litevského velkoknížectví – Volyň s Podlesím a později Podolí s kyjevským vojvodstvím. Nakonec 1. července 1569 v Lublinu došlo k definitivnímu uzavření unie. Lublinská unie učinila spojení Litvy s Polskem nerozlučitelné. Oficiálním reprezentantem sjednocené Republiky měl být společně zvolený panovník, sněm, společná zahraniční politika a mince. Polská a litevská šlechta se teď mohla svobodně usidlovat a nabývat majetku kdekoliv na území polsko-litevského státu. Na druhou stranu si každý stát ponechal svůj název, vojsko, finance a soudnictví. Zikmundem II. Augustem, který velkou měrou přispěl k uzavření Lublinské unie, vymřel v roce 1572 rod Gediminasovců-Jagellonců, jenž na Litvě vládl od konce 13. století.

Příčina a význam Lublinské unie je častým námětem litevské historiografie. Podle **Šapoky** byl Lublinský akt prvním ze všech předchozích aktů, který je možno nazývat unií. Tímto aktem byl vytvořen osobitý svazek dvou států, který až dosud neexistoval. S Poláky bylo dohodnuto společně si vybírat panovníka a mít společný sněm. To byl polský požadavek, který Litevci stejně nehodlali dodržet, avšak moskevské nebezpečí nedovolilo Litevcům svobodně si zvolit svého vládce. Litvu s Polskem nespojil ani samotný akt:

zachovala si vlastní teritorium, vládu, vojsko, finance a soudnictví. Všechno to dovolilo Litvě i nadále žít naprosto samostatně. Sněmy byly sice společné, avšak každý stát si o svých záležitostech rozhodoval sám. Taktéž polští šlechtici ještě dlouho nemohli na Litvě získat dvory či státní úřady, proto i nadále zůstala státní organizace Litvy zcela samostatná. Na druhou stranu se litevská šlechta stále více polonizovala, až se zcela odnárodnila. Takže již na konci 18. století byly Litva a Polsko prakticky spojené státy, ale k definitivnímu spojení už nedošlo, neboť jejich země byly svými sousedy podrobeny a oba státy zanikly.¹²⁴

Žiugžda se dívá na Lublinskou unii ještě tragičtěji. Aktem Lublinské unie začala nová etapa v litevské historii. Tento akt zničil litevskou samostatnost a učinil právní předpoklad pro pozdější mizení litevské státnosti. Taktéž tento akt legalizoval rozvoj šlechtické diktatury v Litvě a na Polsku. Pouze drobná šlechta na Litvě byla nespokojená kvůli nekonečné válce mezi Litvou a ruským státem a usilovala sblížit se s Ivanem IV. Bohužel tato snaha byla litevskými a polskými feudály zadušena již v zárodku.¹²⁵

Kiaupienė se problému Lublinské unie věnuje podrobněji. Podle ní panování jednostranně privilegované vrstvy na Litvě nedovolilo růst a sílit městům litevského velkoknížectví. Na dlouhou dobu, trvající téměř 200 let, byl společenský život měšťanů zatlačen do pozadí vyššího šlechtického stavu. Tento negativní vývoj způsobil, že se Litva stala nestabilním a agrárně zaostávajícím státem za zbytkem Evropy. Litevská šlechta, která vládla téměř neomezeně a měla podobná práva jako polská šlechta, se stále více začínala orientovat na posílení unie s polským královstvím.¹²⁶

Z právního pohledu byla Lublinská unie mezinárodní smlouva, kterou uzavřely dva státy, mající pouze společného panovníka, který byl králem jednoho státu a velkoknížetem druhého. Sněmy těchto dvou států uzavřely smlouvu, kterou potvrdil společný vládce. Při formálním pohledu se zdá, že

---

¹²⁴ Šapoka, A.: *Lietuvos*, s. 226-227.

¹²⁵ Žiugžda, J.: *Lietuvos*, s. 220.

¹²⁶ Kiaupa, Z.; Kiaupienė, J.; Kuncevičius, A.: *Lietuvos*, s. 263.

Lublinská unie byla svobodnou vůlí uzavřená mezinárodní smlouva. Reálně to však byl z části akt násilí proti litevskému velkoknížectví. Litevský stát byl při uzavírání smlouvy donucen přijmout podmínky, které omezovaly jeho státní suverenitu. S výsledkem unie nebyli úplně spokojeni ani Poláci. Iniciátoři unie polští magnáti a šlechta, chtěli z Polska vytvořit mocný stát střední a východní Evropy, avšak tohoto cíle nakonec nedosáhli. Ačkoliv bylo v textu Lublinské unie vepsáno, že „polské království a litevské velkoknížectví jsou navždy spojené“, avšak články unie tomu fakticky odporovaly. To, že Republika nebyla jednolitým unitárním státem je neoddiskutovatelný fakt. Války s Moskvou během několika desetiletí 16. století dokázaly to, co nezvládli polští politici během 150 let, když už od 14. století toužili po unii s Litvou. Až v roce 1569 byla Litva donucena uzavřít s Polskem unii.¹²⁷

Další současný historik **Gudavičius** se domnívá, že litevská delegace v Lublinu dosáhla patové situace. Litevská státnost byla zachována, avšak zůstala ohraničena v dualistické konfederaci s mnohem silnějším partnerem. Po roce 1569 se litevská historie vydala jiným směrem než se doposavad vyvíjela. Litva sice zůstala politickým objektem, ale na její další vývoj mělo rozhodující vliv Polsko.¹²⁸

VI. Závěr

Ve své diplomové práci jsem se pokusil o podání uceleného obrazu litevské historiografie v posledních 75 let, promítnutý v jejich názorech na dějinách litevského středověku. Stěžejní pro litevské historiky je především charakteristika jednotlivých litevských panovníků a nejvýznamnějších událostí litevských dějin, které popisují níže, a jež jsou často obrazem jejich postoje na současné události. V popisu litevského středověku je u litevských historiků vidět

---

¹²⁷ Tamtéž, s. 265-267.

¹²⁸ Gudavičius, E.: *Lietuvos*, s. 645.

jak polský zábor velké části historické Litvy, tak poté násilné obsazení Litvy ruskými vojsky i nakonec úplné vymanění ze Sovětského svazu.

Prakticky všichni litevští historikové popisují vládu velkoknížete Gedimina kladně. Gediminas je spíše hodnocen jako obratný politik, který svých úspěchů dosahoval spíše diplomatickým uměním než násilnou formou. Rozšíření litevského státu na úkor ruských knížectví je jedním z nejsvětějších momentů Gediminovy vlády. Pouze u **Šapoky** a **Žiugždy** zaznívá výtka, že kvůli jeho expanzi na východ dovolil německému řádu usadit se hlouběji na území litevského státu. Naopak **Nikžentaitis** se domnívá, že Gediminas svým dědicům zanechal mocnou říši, která zvládla agresí německého řádu na východ. **Žiugždovi** dále uvádí, že bránil snaze moskevského knížete sjednotit všechny východoslovanské země. Litevští historikové také chválí Gediminovu snahu zavést křesťanství do země, která by znamenala přemoci určitou izolaci a nastolení evropské kultury na Litvě. Přestože velkokníže nakonec odmítl nechat Litvu pokřtít, není mu to vyčítáno z odůvodněním, že litevská společnost na to nebyla ještě dostatečně vyzrálá, a také by se mohla dostat do kulturního vlivu Německa. Taktéž úsilí přivést na Litvu kupce, řemeslníky a další specialisty je hodnoceno litevskou historiografií velmi kladně. Gediminovy ekonomické kroky považuje **Nikžentaitis** za přechod z „barbarství“ k raně feudálnímu státu.

Algirdova a Kęstutova vláda je v očích prvorepublikové i exilové historiografie hodnocena velmi kladně. Podle nich byl Kęstutis ideální bojovník – rytíř, zatímco Algirdas byl ze všech Gediminových synů nejmoudřejší. Přijetí křtu byla sice pro Litvu věc nevyhnutelná, ale podmínky pro něj nebyly zatím přijatelné. Protipolské nálady jsou především jasně zřetelné u **Šapoky** a **Kučinskase**, kteří jednoznačně odsuzují polské nároky na Volyň. O útocích německého a livonského řádu se litevští historikové předhánějí v popisu křížáckých ukrutností spáchaných na litevském národě, obzvláště v tom vyniká marxistický historik **Žiugžda**, který nikdy nezapomíná dodat, že se Litva vždy

bránila s pomocí bratrského ruského národa. Teprve současní historikové jako třeba **Jučas** či **Kiaupa** dokáží přiznat, že podobné excesy prováděli i Litevci v řádových zemích. Algirdův boj proti ruským zemím je popisován velmi smíšeně. Většina historiků, snad kromě **Žiugždy**, který popisuje Algirdovy úspěchy velmi opatrně, chválí jeho snahu ovládnout celou Rus. Zároveň, ale oceňují úsilí moskevské knížectví, které dokázalo Algirdovým výpadům čelit. Největší chybou byla pro litevské historiky neúspěšná snaha vytvořit stálou litevskou metropoli pro pravoslavné obyvatelé litevského velkoknížectví. Největší výtku směřující na dobu Algirdovy vlády zaznívá z pera **Kiaupy**, který sice říká, že největší Algirdovou výhrou bylo zadržení křižácké agrese a zachování jednotného litevského státu, avšak jeho politika, neustále odkládající křest, zavedla Litvu do velké politické izolace.

Panování dvou litevských velkoknížat Jogaily a Vytauta je v celé litevské historiografii považováno za vůbec nejlepší v celých litevských dějinách. Osoba Vytauta je mezi litevskými historiky hodnocena v daleko lepších barvách než postava Jogaily.¹²⁹ Litevští historikové nešetří pro Vytauta slovy chvály, jako genius, otec vlasti, atd. Protipolsky zaměřením prvorepublikoví historikové už daleko méně chválí jeho bratrance, i když politické úspěchy Jogailovy vlády jsou porovnatelné s Vytautovými. Především prvorepublikoví historikové vidí v Jogailovi hlavního viníka Kęstutovy smrti. Krévský akt je popisován mezi litevskými historiky různě, od inkorporace do polského státu – **Šležas**, vyrobené falzum – **Dainauskas**, či pouze svatební protokol – **Kiaupienė**. Jogailovi je taktéž vyčítáno, že se dal dohromady s německým řádem, avšak totéž už nevadí prvorepublikovým historikům na Vytautovi, který dokonce dvakrát utekl pod ochranu řádu. Je to vše ospravedlněno právoplatným bojem za získání svého dědictví po otci a za to, aby se Litva nestala pouhým polským přívěškem.

---

¹²⁹ Více o obraze Vytauta a Jogaily v litevské a polské společnosti se dočteme - Nikžentaitis, A.: *Vytauto ir Jogailos įvaizdis Lietuvos ir Lenkijos visuomenėse*. Vilnius 2002.

Největším kladem Jogailovy vlády podle litevských historiků bylo přijetí křtu, neboť tímto krokem se Litva stala plnoprávným členem katolické Evropy. Jediný **Žiugžda** vyčítá Vytautovi spojenectví s řádem a hodnotí přijetí katolického ritu velmi záporně.

Dalším kladem Vytautovy vlády bylo odstranění údělných knížat a obsazování slovanských území na východě, tím podle většiny historiků došlo k centralizaci litevského státu a podle **Kiaupienė** dokonce k jeho modernizaci. Pouze bitva u Vorskly je pro Vytauta černou kaňkou jeho vlády. Zde můžeme najít jednu z mála výtek, kterou můžeme najít u **Dėdinase** či **Gudavičiuse**. Vytautas si prý počínal jako nezkušený vojevůdce a kvůli jeho taktické chybě byla bitva prohrána. Taktéž tato prohra znamenala pro Vytauta vzdát se úsilí o odtrhnutí od Polska. U marxistické historiografie se musely záměrně zamlčovat či bagatelizovat Vytautovy úspěchy, které dosáhl v boji s ruskými knížaty.

Jogailova a Vytautova spolupráce v boji s řádem německých rytířů, kdy litevsko-polské vojsko porazilo řád na hlavu, je vyzdvihována všemi generacemi litevských historiků. Především se tím ukázala životnost polsko-litevské unie. Přesto však **Šapoka** nebo **Šležas** litují, že se Litva od Polska nedokázala úplně odtrhnout a Vytautas byl nucen uzavřít s Polskem kompromisní dohody, jak ve Vilně v roce 1401 tak i v Horodli v roce 1413. Hlavně udělení erbů litevské šlechty, které mělo za následek sblížení polské a litevské šlechty, je pro prvorepublikové i marxistické historiky přímo tragédií, která měla za následek popoštění litevské šlechty a později i národa. Z tohoto činu **Šapoka** přímo viní Jogailu, ne Vytauta! Teprve až exilová a současná historiografie nepovažuje Horodelskou smlouvu za tragédii, podle **Kiaupienė** bylo naopak vystoupení litevské šlechty jedním z důležitých faktorů pro pozdější rozvoj státu.

Pozornost v historické literatuře je věnována také Vytautově snaze o sjednocení západní a východní církve. Prvorepublikoví historikové s velkou lítostí přijímají fakt, že tento plán se Vytautovi nepodařilo uskutečnit, neboť by

to mohlo znamenat, že by se obyvatelstvo pravoslavných zemí na Litvě více integrovalo do litevského velkoknížectví. Naopak **Žiugžda** si myslí, že sjednocení západní a východní církve by prospělo pouze polskému kléru, který by tím získal na Litvě větší vliv. Nabídnutí české koruny je ceněno tak, že se z Vytauta stal jeden z nejvýznamnějších evropských panovníků té doby, a také, že Litva byla už pokládána za stát, se kterým počítá celá Evropa. Velký rozdíl panuje v přístupu litevských historiků k této nabídce. Podle **Sužiedėlis** Vytautas jen využil nabídku k vydírání císaře Zikmunda a udělal dobře, že nakonec českou korunu odmítl. Zatímco svazoví historikové litují, že Vytautas českou korunu nepřijal a nedošlo ke spojení dvou bratrských národů. V současné historiografii je Vytautův postoj brán jako definitivní vstup Litvy do velké politiky. Vytautovo úsilí získat korunu je v celé litevské historiografii kvitováno s povděkem. Podle prvorepublikových historiků i **Dundulis** by Vytautova koruna znamenala zrovnoprávnění litevského státu s polským královstvím. Současní historikové jako **Kiaupienė** či **Jučas** poznamenávají, že litevské království by zároveň znamenalo rozpad polsko-litevské unie.

Švitrigaila je brán litevskými historiky za pokračovatele Vytautovy politiky, která usilovala o co největší samostatnost na Polsku. Také mu není vytýkáno, kromě **Žiugždy**, že se spojil s livonským řádem. Omluvná slova zaznívají i na adresu Zikmunda Kęstutoviče, který byl jen špatnými okolnostmi přinucen podepsat s Polskem nevýhodné smlouvy. **Dundulis**, který je naladěn silně protipolsky, vidí ve spolupráci litevské a ruské šlechty jedinou záchranu, která by zabránila polské šlechtě v likvidaci litevského státu. Současná historiografie zdůrazňuje celkový pokles velkoknížecí vlády po Vytautově smrti, ale na druhou stranu podle ní došlo k dalšímu vzestupu litevské šlechty, která teď už byla schopna samostatně řídit litevský stát.

Období po roce 1447, kdy litevský velkokníže povětšinou sídlil v Polsku, je litevskou historiografií hodnoceno taktéž rozdílně. Prvorepublikoví

historikové, ale třeba i svazový historik **Dundulis**, oceňují úsilí litevské šlechty, která se dokázala ubránit proti polskému vměšování do vnitřních litevských záležitostí a zamezit jakékoliv dohodě o unii. Zatímco marxistická historiografie bere rostoucí význam litevské šlechty značně kriticky, neboť došlo k celkovému poklesu velkoknížecí moci a k většímu využívání rolníků. Současná historička **Kiaupienė** předkládá tzv. jagellonskou ideu“, podle které se litevští panovníci zabývali hlavně problémy polského státu a postupně srůstali s polským prostředím, a proto došlo k zákonitému poklesu a zaostávání litevského státu, jenž už nezvládal soupeření o ruské země s moskevským knížectvím.

Prakticky celá litevská historiografie hodnotí sňatek Alexandra s moskevskou Helenou velmi záporně. Podle ní měl pouze za následek, že Ivan III. dostal záminku k vměšování se do věcí litevského velkoknížectví. Právě pokles velkoknížecí vlády měl za následek ztrátu některých ruských zemí litevského velkoknížectví. **Šapoka** se domnívá, že na tom měla svůj podíl viny i litevská šlechta, která neměla zájem investovat svoji finanční hotovost do bojů mezi Litvou a Polskem. Pouze marxistická historiografie přijímá ztrátu ruských zemí pozitivně, protože litevští pánové místo, aby se zasadili o získání území na úkor německého řádu, bránili slovanským obyvatelům litevského velkoknížectví spojit se s Moskvou, která chtěla sjednotit všechny ruské země pod svou ochranu.

I pohledy litevských historiků na Lublinskou unii se různí, pouze u všech panuje shoda, že hlavním důvodem uzavření této unie bylo především nebezpečí ze strany Moskvy. U **Šapoky** převládá názor, že Litva i nadále zůstala prakticky samostatná, jediným negativním výsledkem bylo postupné popoštění litevské šlechty i národa. **Žiugžda** vidí v Lublinské unii tragédii pro celý litevský národ, neboť poté došlo k ničení litevské samostatnosti. Podle současných historiků **Kiaupienė** i **Gudavičiuse** došlo mezi polskými a litevskými představiteli k uzavření kompromisní dohody, která nakonec plně neuspokojila ani jednu stranu.

U prvorepublikové historiografie najdeme největší míru nacionalismu. Nejzřetelněji jsou zde vidět především protipolské nálady, ale v menší míře i protiruské a protiněmecké. Změna nastává po druhé světové válce u marxistické historiografie, v které bylo důsledně aplikováno přátelství litevského národu s bratrským ruským národem, a to i za cenu zamlčení či překroucení některých úspěchů litevského státu vůči ruskému. Úhlavním nepřitelem marxistické historiografie už není Polsko jako takové, ale především německý národ a vyšší šlechta na Litvě i v Polsku. Od 60. let můžeme zřetelně vidět postupné uvolnění od dogmat marxistické historiografie, nastává opět posun zpět k prvorepublikové historiografii. Hlavní úlohu v litevských dějinách už nehraje „obyčejný lid“, ale opět litevská státnost. Rusko sice i nadále zůstává blízkým spojencem, avšak tato svazová historiografie je znovu silně protipolská i protiněmecká. Exilová historiografie byla značně roztržštěná, proto stěží můžeme vysledovat nějaký jednotný směr. Velká změna nastává na konci 80.let a začátku 90.let, kdy Litva získává opět svoji nezávislost. Současná historiografie není také zcela jednotná, avšak dají se v ní vystopovat společné prvky. Především u historiků starší generace můžeme najít ještě stopy nacionalismu, jak proti Polsku, tak i Rusku. Kontakty současných litevských historiků mladší generace s ostatními západoevropskými historiky se projeví i ve stylu psaní historických prací. U současných historiků se už nevyskytuje žádný „ideologický nepřítel“, který nechyběl u předchozích generací litevských historiků. Taktéž míra nacionalismu je minimální a jako jediní si dovoluují kritizovat tzv. „zlaté pohanské časy“ litevského velkoknížectví. Ze všech generací litevských historiků se mi ta dnešní jeví rozhodně tou nejobektivnější.

Literatura:

- Almonaitis, Vytenis: *Vokiečių ordino įsigalėjimas Žemaitijoje 1404-1406 m.* In: Lietuvos istorijos metraštis 1997 metai, s. 41-50. Vilnius 1998.
- Bardach, J; Gieysztor, A.; Łowmiański, H.; Maleczyńska, E.: *Historia Polski do r.1466.* Warszawa 1954.
- Bartoš, F. M. *Kníže Zikmund Korybutovič v Čechách.* In: Sborník historický 6, s. 171-221. Praha 1959.
- Batūra, Romas: *Lietuvių tauta kovoje prieš aukso ordą.* Vilnius 1975.
- Baum, Wilhelm: *Císař Zikmund.* Praha 1996.
- Beblavý, Ján: *Lietuvių čekų santykiai Vytauto Didžiojo laikais.* Kaunas 1930.
- Biskup, Marian; Górski, Karol: *Kazimierz Jagiellończyk.* Warszawa 1987.
- Bogucka, Maria: *Dawna Polska.* Warszawa 1985.
- Česko-litevské vztahy v průběhu staletí, red. L. Řeháček, L. Švec. Praha 1998.
- Dundulis Bronius: *Lietuvos sąjunga su husitais kovoje prieš vokiečių feodalų agresiją 1420 – 1422m.* In : Vilniaus valstybinio universiteto mokslo darbai, d. 3, s. 59-80. Vilnius 1957.
- Dundulis, Bronius: *Lietuvos kova dėl valstybinio savarankiškumo XV amžiuje.* Vilnius 1993.
- Ekdahl, Sven: *Žalgiris, Šiandienos žvilgsnis.* Vilnius 1999.
- Goll, Jaroslav: *Čechy a Prusy ve středověku.* Praha 1897.
- Grabski, A.F.: *Polska w opiniach Europy zachodniej XIV-XV W.* Warszawa 1968.
- Grygiel, Jerzy: *Życie i działalność Zygmunta Korybutowicza.* Kraków 1988.
- Gudavičius, Edvardas: *Lietuvos istorija (Nuo seniausių laikų iki 1569 metų).* Vilnius 1999.
- Ivinskis, Zenonas: *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties.* Ėim 1978 – Vilnius 1991.
- Ivinskis, Zenonas: *Rinktiniai raštai II, Istorinius šaltinius tyrinejant, Lietuvos kraštas ir kaimynai, senovės lietuvių tikėjimas ir kultura.* Ėim 1986.
- Ivinskis, Zenonas: *Rinktiniai raštai III, Lietuvių kovos su vokiečių riteriais XIII-XIV amž.* Ėim 1989.
- Ivinskis, Zenonas: *Rinktiniai raštai IV, krikščionybė Lietuvoje.* Ėim 1987.
- Janulaitis, Augustinas: *Lietuvos Didysis Kunigaikštis, Kęstutis.* Vilnius 1998.
- Jasienica, Paweł: *Polska Piastów, Polska Jagiellónów.* Warszawa 1986.
- Jučas, Mečislovas: *Krikščionybės kelias į Lietuvą.* Vilnius 2000.
- Jučas, Mečislovas: *Lietuvos ir Lenkijos unija.* Vilnius 2000.
- Jučas, Mečislovas: *Žalgirio mūšis.* Vilnius 1999.

- Kiaupa, Z., Kiaupienė, J., Kuncevičius, A.: *Lietuvos istorija iki 1795 metų*. Kaunas 1998.
- Kiaupienė, Jūratė: *1385 m. rugpjūčio 14 d., Krėvos aktas*. Vilnius 2002.
- Krzyżaniakowa, Jadwiga; Ochmański, Jerzy: *Władysław II Jagiełło*. Wrocław 1990.
- Kuczyński, Stefan: *Wielka wojna z zakonem krzyżackim, w latach 1409-1411*. Warszawa 1955.
- Kučinskas, Antanas: *Kęstutis*. Marijampolė 1938 – Vilnius 1988.
- Lietuva ir jos kaimynai, Nuo normanų iki Napoleono*. Vilnius 2001.
- Lietuvos valstybė XII-XVIII a.* Vilnius 1997.
- Macůrek, Josef: *Dějiny polského národa*. Praha 1948.
- Matusas, Jonas: *Švitrigaila, Lietuvos didysis kunigaikštis*. Vilnius 1991.
- Nadolski, Andrzej: *Grunwald 1410*. Warszawa 2003.
- Nikžentaitis, Alvydas: *Gediminas*. Vilnius 1989.
- Nikžentaitis, Alvydas: *Vytauto ir Jogailos įvaizdis Lietuvos ir Lenkijos visuomenėse*. Vilnius 2002.
- Ochmański, Jerzy: *Historia Litwy*. Wrocław 1982.
- Penkauskas, Pranas: *Vytautas Didysis ir jo Čekijos politika Venceliui mirus*. Kaunas 1930.
- Petrauskas, Rimvydas: *Lietuvos diduomenė*. Vilnius 2003.
- Pfitzner, Jozef: *Vytautas kaip politikas (Didysis Lietuvos kunigaikštis)*. Vilnius 1989.
- Rowell, S. C.: *Iš viduramžių ūkų kylanti Lietuva*. Vilnius 2001.
- Skurvydaitė, Loreta: *Lietuvos valdovo Vytauto titulatūra: kada Vytautas ima tituluotis Didžiuoju kunigaikščiu?* In: Lietuvos istorijos studijos, d. 8., s. 9-19. Vilnius 2000.
- Šapoka, Adolfas (red.): *Lietuvos istorija*. Kaunas 1936 - 1989.
- Šmahel, František: *Husitská revoluce III., Kronika válečných let*. Praha 1996.
- Švec, Luboš: *Dějiny pobaltských států*. Praha 1996.
- Vaitkevičius, Bronius (red.): *Lietuvos TSR istorija – 1, Nuo seniausių laikų iki 1917 metų*, Vilnius 1986.
- Valikonytė, I.; Lazutka, S.; Gudavičius, E.: *Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.)*. Vilnius 2001.
- Vytautas Didysis*, red. P. Šležas. Kaunas 1930.
- Wisner, Henryk: *UNIA – sceny z przeszłości Polski i Litwy*. Warszawa 1988.
- Wyrozumski, Jerzy: *Historia Polski do roku 1505*. Warszawa 1987.
- Wyrozumski, Jerzy: *Kazimierz Wielki*. Wrocław 1982.
- Zajączkowski, Stanisław: *Dzieje Litwy pogańskiej do 1386 r.* Lwów 1930.
- Žiugžda, J. (red.): *Lietuvos TSR istorija, I tomas - nuo seniausių laikų iki 1861 metų*. Vilnius 1957.

Obsah

I. Úvod	3
II. Gediminas	8
1. Gediminovy styky se západem	8
2. Gediminovo spojení s Vladislavem Lokýtkem	12
3. Gediminova východní politika	13
III. Algirdas a Kęstutis	18
1. Nástup k moci	18
2. Války s německým řádem	20
3. Konflikt s Polskem	24
4. Algirdova snaha o ovládnutí celé Rusi	27
IV. Vytautas a Jogaila	30
1. Politická krize na Litvě v letech 1377 – 1384	30
2. Krévský akt	34
3. Události na Litvě do roku 1392	37
4. Vytautova východní politika	42
5. Litva a německý řád	47
6. Polsko – litevské vztahy	50
7. Vytautova církevní politika	53
8. Vytautas ve vysoké politice	56
9. Litva v letech 1430 až 1440	60
V. Kazimír IV. a jeho dědicové	64
1. Kazimírovo mládí	64
2. Litva v letech 1447 – 1492	66
3. Alexandr	69
4. Zikmund I. Starý	72
5. Zikmund II. August a Lublinská unie	74
VI. Závěr	77

Literatura	84
Obsah	86